

**MATICE ČESKÁ,
SEKCE SPOLEČNOSTI NÁRODNÍHO MUZEA**

Matiční listy

Letos, v roce 2022, kdy si Společnost Národního muzea připomínala dvě stě let od svého založení, se samozřejmě Matice česká, jako její nejpočetnější sekce, aktivně zapojila do všech akcí, které byly při příležitosti tohoto jubilea připraveny. Mnohé z nich pak iniciovala sama. Těšit nás může skutečnost, že trojdílná monumentální práce Lubomíra Sršně Malované závěsné portréty: sbírka oddělení starších českých dějin Národního muzea, kterou po léta důkladně a s mimořádnou znalostí věci připravoval, získala ocenění v soutěži Nejkrásnější české knihy roku 2021. Matice česká letos vydala i další knihu, a to V krajině skrývanů: Říp a Podřipsko ve světle formování moderního českého národa 1860–1914 od Niny Milotové, prezentace této knihy proběhla na památném místě českých dějin, na hoře Řípu v den českého světce knížete Václava. Ke svatováclavské tradici se váže také stat' od Jaroslavy Čajové v Maticních listech. Publikační aktivita Matici českou provázela od jejího založení, a v letošním roce na ni můžeme být právem hrdi. Každoročně také připravujeme přednáškové cykly, letošní jarní připomněl Josefa Škvoreckého, a s textem Michala Přibáně (i s rozsáhlou obrazovou přílohou) vás Maticní listy seznamují i v tištěné podobě. Přetiskujeme také dva informační panely, tentokrát Jana Herbena a Františka Křeliny. Rozšiřuje se tak opět síť míst, kde jsou významné osobnosti české kultury připomenuty.

Věřme, že příští rok 2023 přinese možnost dalšího rozvoje kultury, literatury i našich aktivit. Přeji vám všem zdraví, sílu i naději.

za výbor Matice české
Magdaléna Pokorná

ZPRÁVA O KORESPONDENCI DRAMATIKA HAVLA S NAKLADATELEM ŠKVORECKÝM

Michal Přibán (Brno)

A Report on the Correspondence between the Playwright Havel and the Publisher Škvorecký

Abstract: Josef Škvorecký and Václav Havel were among the most renowned figures of Czech culture of the second half of the 20th century. Nevertheless, their mutual relations developed when Škvorecký already lived in exile in Toronto and Havel faced Communist repressions as a spokesman of the Charta 77. When they began to cooperate on an exile edition of Havel's plays in 1976, they had to overcome not only the obvious complications caused by the Communist regime but also the embarrassment at Havel's parodic depiction in the character of the playwright Hejl in Škvorecký's novel *The Miracle Game* (1972). Over the years, Havel gained more and more credit and respect from Škvorecký. The study presented is based on their mutual correspondence from the years 1976–1989. Primarily, it deals with their professional cooperation, yet it offers a more general perspective as well. The reader is thus given an insight into the publishing practice of the Škvoreckýs as well as into Havel's civic and political strategies that made him an informal authority not only in dissent but also in exile.

Keywords: exile literature – dissent in Czechoslovakia in 1969–1989 – Charta 77 – Sixty-Eight Publishers

Václav Havel (1936–2011) a Josef Škvorecký (1924–2012) patřili k nejvýznamnějším osobnostem české poválečné kultury i kulturního života. V jistém smyslu byla jejich úloha téměř zakladatelská: vydáním Škvoreckého *Zbabělců* v roce 1958 nepochybně nastala nová kapitola ve vývoji české prózy, inscenace Havlovy *Zahradní slavnosti* v Divadle Na zábradlí roku 1963 zase přinejmenším „spoluzahájila“ novou éru českého dramatu. Oba autory spojoval také fakt, že si nikdy nezadali s komunistickou mocí. I na půdě progresivního Svazu československých spisovatelů v druhé polovině šedesátých let působili trochu jako outsideři, byť zvláště v Havlově případě nemálo aktivní. Přesto se nikdy osobně nesblížili.

Možná za to mohl relativně vysoký věkový rozdíl, který jim v mládí znemožnil sdílet společné zážitky, jež by vytvořily pevné základy budoucího přátelství. Seznámili se ještě v hlubokých padesátých letech, tedy v době, kdy *Zbabělci* byli dávno napsáni, zatímco Havel cestu ke svému charakteristickému uměleckému výrazu teprve hledal. Vzdálení si však byli i v řadě dalších ohledů: navzdory vážné a nebezpečné aféře s románovou prvotinou Josef Škvorecký nebyl povahou rebel, ba ani „aktivista“, jak by se řeklo dnes, a v šedesátých letech se generačně, osobnostně a do jisté míry i názorově zcela minul s okruhem redaktorů měsíčníku *Tvář* (1964–1965, 1968–1969), za který Havel naopak neohroženě bojoval a posléze se stal dokonce předsedou jeho redakční rady. Hlavního kritika tohoto časopisu a Havlova přítele Jana Lopatku Škvorecký ještě po letech označoval za „sekyráře z Tváře“.¹

V lednu 1969 se cesty obou osobností rozešly i v geografickém smyslu slova. Manželé Škvorečtí odletěli do Kanady, zatímco Havel zůstal v Československu. Příčiny odlišnosti jejich odpovědi na otázku, zda zůstat, či emigrovat, byly zřejmě ryze osobní, neboť v odhadu domácího politického vývoje byli oba stejně skeptičtí. Škvorecký však od středoškolských let žil americkou literaturou, kterou hojně překládal, ale i americkou kulturou v širším slova smyslu, o níž v šedesátých letech hojně publikoval. Skepse jako obecný rys jeho povahy mu pomohla i ve chvíli, kdy se v roce 1966 vydal za oceán poprvé. Nečekaly ho tu jen příjemné zážitky, přímá konfrontace s obdivovaným, ale dosud jen tušeným světem Severní Ameriky však jeho kulturními ani politickými postoji nikterak neotřásla. Havel pobýval ve Spojených státech na jaře 1968, setkal se zde s řadou osobností poúnorové emigrace (včetně Ferdinanda Peroutky), a po srpnu 1968 usoudil, že jeho místo bude doma. Zatímco v červnu 1969 po zastavení *Tváře* prakticky pozbyl jakoukoli možnost oslovovat veřejnost umělecky i publicisticky, Škvoreckému ještě v roce 1969 vycházely knihy, a přestože druhé vydání románu *Lviče* šlo již v roce 1970 do stoupy, v týdeníku *Svět práce* a na vlnách Československého rozhlasu mohl jeho autor vystupovat až do léta téhož roku.

V roce 1971 založili manželé Škvorečtí v Torontu nakladatelství Sixty-Eight Publishers a pokusili se jeho autorské zázemí vytvořit i v Praze. Přímo nebo prostřednictvím společných známých oslovili například Jana Zábrana, Bohumila Hrabala, Ludvíka Vaculíka, Jiřího Stránského

¹ V soukromém dopisu Vilému Prečanovi z 9. 2. 1982. – Soukromý archiv Viléma Prečana.

a další, Václava Havla však nikoli. Možná v té chvíli ještě neuvažovali o vydávání divadelních her, možná chtěli nejprve jen na bližších přátelích ověřit, nakolik doma žijící zakázání spisovatelé najdou odvahu ke kroku existenčně nepochybně velmi riskantnímu, ale možné je i to, že právě k Havlovi měli poněkud rezervovaný vztah. Odvahu v roce 1971 nenašel žádný z oslovených² a trvalo to ještě plné tři roky, než Karel Pecka svým románem *Štěpení* uskutečnil první pokus.

Již v roce 1972 vydal Josef Škvorecký ve svém nakladatelství román *Mirákl*, v němž jako by účtoval s československými poválečnými dějinami a jejich aktéry. Podle svědectví řady jeho přátel³ patřil nejen Škvoreckého autobiografický hrdina Danny Smiřický, ale i sám autor k intelektuálům, kteří v úspěch Dubčekova pražského jara 1968 nevěřili. Ne že by si ho nepřáli, domnívali se však, že vývoj příliš rychle míří k destrukci určujících zásad „státního socialismu“, čemuž Sovětský svaz za každou cenu zabránil. Hlasité projevy touhy po svobodě i nadšení nad tím, že už je jí (téměř) dosaženo, popřené 21. srpna neúprosnými „velkými“ dějinami, přivedly Škvoreckého k interpretaci pražského jara jako pitoreskního kabaretu tragické zkázonosné naivity. Její nositele v *Miráklu* zaznamenal prostředky klíčového románu (ač před takovým chápáním svého díla čtenáře v úvodu odrazuje), takže není divu, že se v jednotlivých postavách snadno poznali. Patřil k nim i Václav Havel, jehož Škvorecký převlékl do postavy „světoznámého dramatika Hejla“.

Škvorecký se ve své tvorbě vždy snažil podat subjektivní, ale autentickou zprávu o tom, jak vidí svět, a nenechával se při tom příliš svazovat osobními vztahy. I blízké přátele často zobrazoval v někdy laskavé, jindy však spíše ironické, či dokonce až sarkastické zkratce. Danny Smiřický coby vypravěč nevzal v úvahu hodnotu různých statečných činů, jichž se Havel dopustil již v šedesátých letech (např. jeho chování během politického procesu s prozaikem Janem Benešem, odsouzeným za spolupráci s Tigrídovým *Svědectvím*, či jeho petiční aktivity ve prospěch administrativně pronásledované *Tváře*), a zkarikoval Hejla jako jednoho z těch, kteří svým naivním chováním vyvolali tragédii 21. srpna. Havel se v „*Českém rozhovoru*“ s Jiřím Ledererem od *Miráklu* distancoval jako čtenář, ovšem ačkoli zdůraznil, že postava dramatika Hejla mu nevádí, nikoho nepřesvědčoval ani o tom, že by se mu líbila: „*Aha, Mirákl. Ten mne ovšem spíš rozesmutněl, než rozcílil. Považuji ho totiž za značný autorský neúspěch, ba řekl bych přímo krach, což mne rozesmutňuje tím spíš, že Škvoreckého mám rád. Proč se mi ta knížka nelíbila, říkat nebudu, bylo by to dlouhé vysvětlování. Zde bych měl snad jen pro pořádek uvést, že to ani v nejmenším nebylo proto, že v ní vystupuji, byť pod jiným jménem, a že jsem líčen v podstatě jako šašek a vůl. To mi, čestné slovo, vůbec nevadí.*“⁴

V polovině sedmdesátých let nabývaly Škvoreckého záměry vydávat v Torontu i doma žijící autory konkrétních

obrysů. Komunistický režim se sice přidal k závěrům helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a ratifikoval Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, dodržovat jej však nezačal. Autoři, jimž normalizační moc znemožnila veřejný kontakt s publikem, tak pochopili, že pokud chtějí psát pro české čtenáře, pak jim kromě skromného samizdatu nezbývá než zareagovat na výzvy manželů Škvoreckých či zakladatelů konkurenčního Indexu Adolfa Müllera a Bedřicha Utitze a začít spolupracovat s exilovými nakladateli. O konkrétních podmínkách publikačních možností v Torontu Škvorecký informoval domácí autory v lednu 1976; kromě Václava Havla byli mezi oslovenými např. Jiří Gruša, Mojmir Klánský, Ivan Klíma, Jan Trefulka či Ludvík Vaculík. S výjimkou Klánského všichni zareagovali pozitivně. Václav Havel tak učinil prostřednictvím svého bratra Ivana dne 9. července 1976.

Protože se Ivan M. Havel jako pracovník Československé akademie věd v té době ještě ojedinele dostal na Západ, využil jedné takové příležitosti a z Londýna poslal Škvoreckému dopis, v němž vyřizuje bratrův vzkaz, že jeho rukopisy jsou torontskému nakladatelství k dispozici. To ovšem pouze z hlediska autorských a nakladatelských práv: fakticky se totiž Škvoreckému podařilo sehnat pouze *Audienci*, která ostatně již vyšla v Tigrídově *Svědectví*, a překladatelka Věra Blackwell, s níž se Ivan Havel v Anglii sešel, mu již dříve poskytla *Spiklence* a *Žebráckou operu*. Nebylo však jasné, kolik dalších her Václav Havel napsal a které by si případně nepřál publikovat. Škvorecký proto autorovi prostřednictvím jeho bratra nabídl několik variant podoby budoucí publikace, Ivan Havel se je musel doslova naučit zpaměti a po návratu do Prahy pokud možno přesně vyřídil.⁵

Příjemci však zprostředkované vzkazy zřejmě připadaly nesrozumitelné či zmatečné, a proto se rozhodl rezignovat na přílišnou konspiraci a se svým budoucím nakladatelem zahájil přímou korespondenci. První dopis je datován 5. srpna 1976 a Václav Havel v něm mj. píše: „... zdá se mi být zbytečné něco skrývat, nebo tajit, nebo vzkazovat přes prostředníky: budem si psát o našich věcech přímo a otevřeně. Co se může stát? Nanejvýš to, že a) někdo, komu nejsou naše dopisy určeny, se o některých věcech dozví o pár měsíců dřív, než kdybychom si přímo nepsali, anebo že b) některé dopisy nedoručí. Proto navrhuji, abychom si příjem každého dopisu potvrdili navzájem pohlednicí – ta dojde vždycky. Nedoručí-li, bude to tedy znamenat, že nebyl doručen ani dopis, jehož příjem měla potvrdit – pak bude teprve třeba najít nějaký rafinovanější způsob.“

Dopisů a pohlednic, které si Havel se Škvoreckým vyměnil do konce roku 1989, se dochovalo celkem sedmdesát. Uloženy jsou v Hoover Institution na Stanford University v Kalifornii, kam Škvorecký v roce 1994 umístil podstatnou část svého osobního fondu.⁶ Originály Havlových dopisů jsou doplněny průpisy Škvoreckého odpovědí (nelze tedy

² Srov. mj. korespondenci ŠKVORECKÝ – ZÁBRANA 2010, s. 147n., 172.

³ Srov. např. EMMEROVÁ 2005.

⁴ LEDERER 1979, s. 45–46.

⁵ Korespondence mezi Josefem Škvoreckým a Ivanem M. Havlem je uložena ve fondu Josefa Škvoreckého, Hoover Institution – Library and Archives, Stanford, California USA. Box 33, Václav Havel, karton 13. Zde je uložena i veškerá další citovaná korespondence s Václavem Havlem.

⁶ Kopie všech níže citovaných dopisů jsou zájemcům dostupné též v Knihovně Václava Havla v Praze.

vyložit, že v některých případech se od nich mohly originály lišit např. rukopisnými vpisky či korekturami). Doručování dopisů však – na rozdíl od pohlednic – nebylo svěřeno československé ani kanadské poště, starala se o ni „dizi-pošta“, jak Havel nazýval obvykle diplomatickou „zprostředkovatelnu“, organizovanou především Jiřinou Šiklovou v Praze a Vilémem Prečanem v západním Německu. Proto také byly prakticky všechny dopisy doručeny – opět na rozdíl od pohlednic, ačkoli převážná většina Havlových „pozdravů z Hrádečku“, obvykle spolupodepsaných několika zrovna přítomnými přáteli, si svého adresáta v Torontu našla.

*

První kapitolu vzájemné korespondence Josefa Škvoreckého a Václava Havla tvoří dopisy, odesílané v letech 1976–1978, tedy v období historicky významném. Na konci roku 1976 se Havel zúčastnil přípravy prvního Prohlášení Charty 77, na něž státní moc zareagovala nejen mohutnou antikampaní ve všech sdělovacích prostředcích, ale i kriminalizací hlavních aktérů. Důvody byly zvoleny ovšemže zástupné (v Havlově případě šlo o odeslání rukopisu paměti Prokopa Drtiny do zahraničí), a také Havlův první rozsudek byl mírný (po čtyřměsíčním pobytu ve vyšetřovací vazbě byl odsouzen k podmíněnému trestu).

Relativně bohatou korespondenci z roku 1976 věnují Havel i Škvorecký přípravě již zmíněné knihy Havlových her, které vznikly po roce 1970. Autor souhlasil s tím, aby vyšly v úplnosti, a z pochopitelných „technických“ důvodů svěřil korektury nakladateli. Až v momentu, kdy mu „dizi-pošta“ doručila hotový svazek, se ukázalo, že Škvorecký k dispozici pouze v průběžné, autorsky nedokončené a ještě ke všemu neúplné verzi. Havel vzal nicméně tento omyl na sebe: „*Ani jsem Vám to původně nechtěl psát, ale pak jsem si říkal, že byste to přeci jen měl vědět. Nevím, jak se Vám dostala do ruky, ale je to celé především má chyba: nemám ne definitivní verze použít z ruky, a když už to udělám, mám dohlédnout, aby je v okamžiku, kdy je hotova konečná verze, všichni, kdo je mají, zničili – jinak dojde snadno k záměně. No nic, to už nespravíme a nic to nemění na skutečnosti, že mi dosud tak pěkně vypravená knížka nevyšla.*“⁷

Již v tomto období začíná Havel působit také jako „literární agent“ svých přátel. Svými doporučeními reaguje na Škvoreckého (nakonec neuskutečněný) záměr vydat knižní výbor současné české dramatiky, udílí souhlas s vydáním původně samizdatového sborníku *Pohledy I* (ani tento Škvoreckého plán však nebyl realizován) a navrhuje Škvoreckému, jak postupovat při vydávání díla poněkud bázlivého Egona Bondyho: „*Jak víte, napsal moc knih, je mezi tím dost textů slabších, ale občas se v jeho hyperprodukcí najdou věci téměř geniální. (...) On sám by šíleně rád vydával, ale zároveň se šíleně bojí. Ted' se mi podařilo vymyslet a realizovat určitý trik: Bondy dal generální zastoupení svých textů Rowohlt Verlagu s tím, že autorská práva převádí na děti své družky Julie, žijící v Anglii (ty děti). To*

znamená, že kdybyste chtěl cokoliv od něho vydat,⁸ nemusíte jednat s ním, ale stačí jednat s Rowohltem; on totiž takovým zvláštním způsobem dal svůj © plně tomuto nakladatelství, aby se jaksi vyzul z odpovědnosti.“⁹

Dopis, z něhož pochází uvedený citát, není datován; podle odborníků z Knihovny Václava Havla byl odeslán v prosinci 1978. Je to nanejvýš pravděpodobné: Havel se v něm totiž zmiňuje o „domácím vězení“, do něhož ho Státní bezpečnost uvrhla jak v Praze, tak na Hrádečku, kde 28. prosince 1978 vztyčila „*zvláštní strážní domek na muřích nohách, vzdáleně se podobající sovětskému Lunochodu*“.¹⁰ O pět měsíců později se vězení domácí změnilo ve skutečné. Dne 29. května 1979 byl Havel v souvislosti s policejním záturem na představitele Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) zatčen a znovu vsazen do vyšetřovací vazby. Ve zjevné snaze vyhnout se alespoň v jeho případě soudnímu procesu režim Havlovi v srpnu 1979 navrhl urychlené vystěhování do USA, vyšetřovaný však nabídku z Broadwaye odmítl a koncem října byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na čtyři a půl roku. Na korespondenci s torontskými nakladateli samozřejmě nebylo ani pomyšlení.

*

V důsledku vážného onemocnění byl Havel propuštěn „již“ počátkem března 1983 a hned v dubnu píše do Toronta. V této době již autor *Miráklu* dobře věděl, že jeho Danny Smiřický tenkrát v osmašedesátém Hejla nepochopil správně. Že to, co se mu tehdy jevílo jako Havlovo efektní surfování na vlně dobové módy „otevřenosti“ pražského jara, bylo naopak vyjádřením názorové pevnosti a principiálnosti ve světě skutečně hojně inscenovaného dramatika, principiálnosti o to překvapivější, že Havel v osmašedesátém roce teprve dospíval do Kristových let. Principů se však držel i nadále a zaplatil za to (prozatím) bezmála čtyřmi roky života. Není tedy divu, že se Škvoreckému nechtělo tuto záležitost v korespondenci po letech otvírat, což však Havel nerespektoval – a Škvoreckému se za svůj výše citovaný soud o jeho románu omluvil (!): „*... kdysi jsem se dost pohrdlivě vyjádřil o Miráklu, možná jste to zaregistroval (bylo to v rozhovoru s Jiřím Ledererem). Už jsem se několikrát chystal uvést to na pravou míru a vždycky jsem na to zapomněl. Dodatečně jsem si svůj kategorický soud totiž vyčítal. Hlavně z dvou důvodů: 1) Měl jsem to půjčené na jednu noc, přečetl jsem to tedy velmi povrchně, ba dokonce jsem musel přeskakovat, a za těchto okolností je neseriózní vynášet jakékoli soudy. 2) Svůj názor jsem neměl říkat vůbec, anebo ho zdůvodnit; jen tak to zavrhnout bez analýzy a argumentace je rovněž – aspoň v tomto případě – neseriózní. Takže se Vám za to po letech omlouvám, spíš jen tak pro pořádek, je to jedno a je to zapomenuté.*“¹¹ Škvorecký Havlovi omluvu odmítl jako zbytečnou a nemístnou, sám však stejnou mincí neoplatil a zjevně ne právě příjemné téma *Miráklu* v komunikaci s Havlem navždy opustil.

⁷ Václav Havel Josefu Škvoreckému, 14. 1. 1978.

⁸ Bondyho román *Invalidní sourozenci* vyšel v Torontu roku 1981.

⁹ Václav Havel Josefu Škvoreckému, b. d., snad prosinec 1978.

¹⁰ Havel, Václav: „Zpráva o mém domácím vězení“. In: HAVEL 1989, s. 306. Text je datován 6. 1. 1979.

¹¹ Václav Havel Josefu Škvoreckému, 28. 9. 1983.

Důvody, proč Havel psal do Toronta tak brzy po svém propuštění, byly jednak společenské (Zdena Škvorecká Havla zastoupila při ceremonii na York University, která mu v červnu 1982 udělila čestný doktorát), jednak opět pracovní. Ještě v době Havlova věznění zahájil Jan Lopatka ediční přípravu *Dopisů Olze*, a ačkoli v dubnu ještě dílo nebylo zcela dokončené, autor již Škvoreckému avizuje jeho zaslání. „*Asi to bude prodělkové, ale já bych si to zaplatil, tolik mi na tom záleží.*“¹² Sixty-Eight Publishers rukopis rádi přijali. Ačkoli dokázali správně odhadnout, že tato kniha na sebe nevydělá a že na ni žádnou významnou dotaci neseženou, považovali již v té době Havla za natolik prestižního autora, že odmítli nejen autorův finanční příspěvek, ale i jeho nabídku, že by v případě nezájmu Škvoreckých rukopis zaslal Alexandru Tomskému, který právě rozjížděl činnost svého londýnského nakladatelství Rozmluvy.

Po předchozí zkušenosti si však Havel tentokrát vymohl autorské korektury: „*Místy je to totiž dost komplikovaný text,*“ píše Havel Škvoreckému v červnu 1983, „*v němž sebemenší – Vámi při Vaší vytiženosti těžko zpozorovatelný – překlep, totiž tiskařský překlep, může zcela změnit smysl věty a třeba i celého dopisu. Vím, že to všechno děláte tak trochu na koleně – skoro jako my tady – a že Vám mohou nějaké drobnosti uniknout. A já bych nerad, aby má radost z Vašeho vydání byla kalena nějakými technickými lapsusy, jako byla má radost z krásného vydání mých her kalena tím, že Spiklenci, má nejbližší hra, tam vyšla v nějaké své zárodečné a neplatné verzi, která byla – možno-li – ještě blbější než konečná podoba. Pro kohokoliv jiného je korektura nesmírně namáhavým úkolem, protože to musí slovo od slova srovnávat s předlohou, já bych ji měl velmi rychle, protože na první pohled poznám, co jsem mohl napsat, a co ne. Na téhle knižce, vybočené víc než cokoliv jiného, mi záleží víc než na čemkoliv jiném, proto bych možnost té korektury uvítal.*“¹³

Nutno podotknout, že do běžné praxe torontského podniku autorské korektury nepatřily, což lze snadno pochopit, představíme-li si náklady na poštovné za zásilky autorům doslova rozesetým po celém světě. Svou roli sehrály i zkušenosti s autorskou „nekázní“: v některých případech by si totiž množství autorských zásahů vyžádalo pořízení nové sazby (v osmdesátých letech anoncovaný román Arnošta Lustiga *Král promluvil, neřekl nic* ostatně právě z tohoto důvodu v Torontu nakonec vůbec nevyšel).¹⁴ Vědomi si závažné chyby v předchozí Havlově knize, učinili Škvorečtí tentokrát výjimku z pravidla, a to navzdory komplikacím takřkajícím geopolitickým, ale i technickým. Sloupcové „obtahy“ odešly z Toronta do Prahy v únoru 1984 prostřednictvím Viléma Prečana, a protože se Škvorečtí v té době o sazbu již starali sami na vlastním sázecím stroji, jehož technické dispozice přesahovaly domácí zkušenost, bylo zapotřebí autora podrobně instruovat: „*Je to computer printout, pokud s tou*

technikou nejste obeznámen, Váš bratr Vám to jistě vysvětlí. Až se disketa s Vašimi opravami projede sázecí mašinou, vyleze z toho tzv. camera ready copy, která bude mít přirozeně pravý okraj zarovnaný a bude rozdělená do stránek atd. Zdena Vám na korektuře poznamenala, že nemáte opravovat Ž, ó a ú – tyhle znaky nám chybí v printoutové mašině, tj. neotiskují se, ale záznam na disketě je, takže až věc projde typesetterem, vysází se vše bezvadně. Doufám, že je mi rozumět.“¹⁵ Práce na přípravě publikace se i z tohoto důvodu protáhly, takže první výtisk zaslal Škvorecký Havlovi až 19. dubna 1985 opět Prečanovým prostřednictvím (obvykle měli autoři Sixty-Eight Publishers nárok na 30 výtisků, první exemplář dostali okamžitě letecky, zbývajících 29 rovněž okamžitě, ale lodí).

V Havlově bibliografii druhé poloviny osmdesátých let rychle přibývalo celovečerních divadelních her, do nové aktovky s ústředním hrdinou Ferdinandem Vaňkem se však autor přes Škvoreckého opakované přesvědčování nepustil. Za účasti Karla Hvizďaly připravil „předběžné memoáry“ nazvané *Dálkový výslech* a po celé období psal značné množství článků, reflektujících situaci československé společnosti, ovšem i svou vlastní. Jeho knihy vycházely kromě samizdatu samozřejmě pouze v exilu, především v Rozmluvách a Strožově Poezii mimo domov. V Torontu už nevyšla žádná. Neznamená to, že by Havel na torontské nakladatelství zanevřel (i když to tak Škvoreckým nutně muselo připadat).¹⁶ Zřetelně však postupoval strategicky: zájem o jeho publikace doma velmi sílil a pašování knih z exilu domů bylo – až na smutnou výjimku případu francouzského karavanu z dubna 1981 – relativně úspěšné. Majitelé konkurenčních nakladatelství Alexandr Tomský (Rozmluvy) i Daniel Strož (Poezie mimo domov) byli velmi rychlí a operativní, zatímco manželé Škvorečtí vydávali knihy podle obvykle dvouletého edičního plánu. Oba konkurenti navíc reprezentovali různé části české společnosti: Tomský křesťanské konzervativce, Strož umírněnou konciliantní levice, a Havel by jistě rád publikoval i v nakladatelství tzv. socialistické opozice Index, které sice velmi usilovalo o rukopisy domácích autorů, avšak Havel jako dramatik a esejista zřetelně odlišného politického založení jeho koncepci příliš nevyhovoval. Není třeba budoucího prezidenta podezírat, že si tímto způsobem budoval zázemí pro příští politickou kariéru, nicméně s politickou situací jeho úvahy nepochybně souvisely. Zdá se být velmi pravděpodobné, že Havlovu ojedinělou „integrující“ úlohu rozpoznalo nejen jeho disidentské okolí, ale i on sám. Pokud měla být protirežimní opozice úspěšná (přestože podobu onoho případného úspěchu si zřejmě neuměl představit ani Havel), pak se bez integrující osobnosti v čele neobešla. A protože dissent těžko mohl kohokoli volit do jakékoli funkce, bylo zapotřebí „vygenerovat“ vůdčí osobnost přirozeným vývojem. Havel uměl předvídat a jistě velmi dobře věděl, že se této roli s nejvyšší pravděpodobností nevyhne.

¹² Václav Havel Josefu Škvoreckému, 5. 4. 1983. – Otázku financování jednotlivých publikací, které vyšly v torontském nakladatelství, lze přesně zodpovědět pouze v ojedinělých případech, k nimž se dochovaly doklady ve Škvoreckého fondu, uloženém v torontské Thomas Fisher Rare Book Library. Doklady k vydání knih Václava Havla bohužel ve zpracované části fondu k dispozici nejsou.

¹³ Václav Havel Josefu Škvoreckému, 7. 6. 1983.

¹⁴ SALIVAROVÁ 2004, s. 31.

¹⁵ Josef Škvorecký Václavu Havlovi, 24. 2. 1984.

¹⁶ Srov. dopis Josefa Škvoreckého Václavu Havlovi z 27. 5. 1986 a Havlovu odpověď z 3. 8. 1986.

Jednal tedy tak, aby byl v pravou chvíli různým skupinám domácí i exulantské společnosti takřkajíc „k dispozici“.

Ačkoli s výjimkou filozofického sborníku *Hostina*, který původně připravil pro samizdatové vydání v Edici Expedice, Havel nové rukopisy do Toronta neposílal, své sympatie dával Škvoreckým najevo jinými způsoby: využíval svého stále silnějšího vlivu na západní politiky a intervenoval ve prospěch Škvoreckého žádostí o finanční podporu a sám jednu významnou poskytl. Již počátkem listopadu 1984 na pohlednici, zaslané běžnou poštou, torontským oznámil, že se rozhodl „*zahanbit exilové milionáře a poslat dar*“, což s jistými komplikacemi skutečně učinil. Škvorecký potvrdil jeho příjem koncem ledna 1985 a označil jej za velkomyslný; částka nicméně nikde zmíněna nebyla.

Literární, resp. nakladatelská témata ze vzájemné korespondence sice zcela nevymizela, ale postupně přestala převažovat. Havel i nadále zprostředkovával tipy na nové knihy samizdatu (většinu z nich však ke knižnímu vydání nakonec získala konkurence z Indexu), působil např. jako korespondenční „spojka“ mezi Škvoreckými a Ivanem M. Jirousem, jehož *Pravdivý příběh Plastic People* v Torontu nevyšel jen proto, že autora krátce před jeho dokončením v roce 1988 popáté uvěznil, a snažil se k vydání prosadit filozofické dílo svého přítele a učitele Josefa Šafaříka. Škvorecký s Havlem konzultoval svá doporučení na udělení mezinárodních cen domácímu disentu, resp. některým jeho osobnostem a významným skupinám, snažil se vydobýt větší pozornost disentu pro dvouměsíčník *Západ*, v jehož redakční radě působil, a dokonce se pokoušel zorganizovat Havlovu transoceánskou autorskou spolupráci s Tomem Stoppardem. Došlo však i na osobnější a závažnější témata.

Pouhého půl roku po svém propuštění z vězení, tedy v září 1983, se Havel Škvoreckému svěřuje se svými (staro)novými obtížemi: „*Po určité době hájení či vyčkávaní či průměří mně začíná policie dávat o sobě vědět: co chvíli mám ostrahu, kdo se mnou přijde do styku, je vyslýchán, nechtějí mi dát řidičák atd. atd. Trochu se stahují kruhy. Zřejmě jsem vyvinul víc dízi-aktivity, než očekávali a než byli připraveni tolerovat. Paradox je, že mým hlavním přáním je uchýlit se na Hrádeček a psát hru a od disidentství si trochu odpočnout a že právě ty šikany mi maří skutečnění tohoto plánu, jakkoliv z hlediska policie vítaného. Těžká věc.*“¹⁷ Možná šlo o pouhé postesknutí a možná si byl Havel smířeně vědom, že cesta z tohoto bludného kruhu neexistuje (hned první příští hra *Largo desolato* ostatně vypovídá právě o jejím marném hledání). Jenže Škvorecký byl mužem činu a jednal rychle. Obrátil se na vedení svého zaměstnavatele s návrhem, aby Havla pozvalo k ročnímu pobytu jako writer-in-residence, a protože Torontská univerzita tento nápad přijala za svůj, mohl překvapeného Havla hned v následujícím dopise podrobně informovat, jaké výhody (a jaké drobné povinnosti) by mu přijetí nabídky přineslo: „*Povinnost*

strávit na univerzitě dva semestry neboli osm měsíců. To neznamená sedět zde jak příšitý, samozřejmě je možné cestovat a vzdálit se z Toronta třeba na několik týdnů. Povinnost setkat se alespoň jednou týdně se studenty, kteří mají zájem o psaní v žánru, v němž writer-in-residence píše. Povinnost pronést jednu přednášku pro univerzitní komunitu na téma dle vlastní volby. Plat činí \$ 20.000, což je \$ 2500,- měsíčně, z čehož se dá velmi slušně vyjít. Writer-in-residence má k dispozici kancelář a myslím, že i sekretářku. Tam může nerušeně pracovat. Jeho sídlo je v Massey College, rezidenční koleji nejtradičtějšího typu, kde se rezidenti svolávají k obědu a k večeři zvonkem ve zvonici, a oblékají k tomu talár a vyslechnou latinskou modlitbu principála koleje. (...) Byt si writer-in-residence musí platit sám, ale to z platu snadno pořídí, obvykle se naskytne nějaký dům profesora, který je zrovna na sabatikále a odjel na rok z Toronta. Což by byl v roce 1985–6 možná zrovna můj případ,¹⁸ v kterémžto případě byste mohli bydlet u nás za protislužbu krmení koček.“¹⁹

Škvorecký si byl pochopitelně vědom toho, že na podobná stipendia před časem z Prahy vycestovali např. Pavel Kohout či Jiří Gruša, které režim záhy zbavil československého státního občanství a znemožnil jim návrat do vlasti. V Grušově případě to však přičítal jeho politickým výročkům proneseným v rozhovorech pro západní média a Pavla Kohouta chápal jako „special case“.²⁰ Jenže Havla by se komunisté touto cestou také rádi zbavili, vystěhováním do USA mu ostatně doporučovali již v době jeho zatím posledního věznění. Měl tedy dobrý důvod Škvoreckého nabídku odmítnout, přesto tak neučinil hned a jednoznačně: „*Pozvání na Vaši univerzitu je fascinující a ujišťuji Vás, že bych neváhal ani vteřinu, nebýt té zatracené věci – víte které – zbavení občanství. Oni mne tady berou jako vůbec snad nejnebezpečnějšího člověka a zatím to vypadá tak, že i kdybych na jeden jediný den – v sebenevinnější souvislosti – vytáhl odtud paty, už bych se sem nevrátil. A já emigrovat nechci, není to jen pocit Odpovědnosti k mému Poslání nebo jiné vznešené věci, ale i jakési zvláštní peciválství: jsem prostě český balík, hrozně nerad něco ve svém životě přestrukturovám a neumím si prostě představit, že bych ve svém věku byl schopen tak dalekosáhlé změny. Zřejmě bych se tam jen užíral a dělal hanbu. Dokdy je třeba dát odpověď? Jediná šance je, že se poměry mezitím natolik změní k lepšímu, že roční pobyt nebude automaticky znamenat emigraci, anebo že se naopak natolik změní k horšímu, že to tady už ani já nebudu schopen vydržet (v tomhle druhém případě by mi asi ale už pas nedali, to by mne spíš popravili, nebo na doživotí uvrhli do Gulagu). (...) Na míře mého eventuálního politického sebevyjevování venku zatím věru nezáleží; vím, že by mne zbavili občanství, i kdybych vstoupil do komunistické strany Kanady, je-li tam nějaká, jako že jistě je.*“²¹ Protože však Škvorecký dokázal proti těmto Havlovým pochybnostem postavit legitimní argumenty, přiznal Havel v příštím

¹⁷ Václav Havel Josefu Škvoreckému, b. d. [28. 9. 1983].

¹⁸ Josef Škvorecký v uvedeném akademickém roce působil na Amherst College v USA.

¹⁹ Josef Škvorecký Václavu Havlovi, 17. 11. 1983.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Václav Havel Josefu Škvoreckému, b. d., prosinec 1983.

dopisu své důvody otevřeně: „... jak dobře víte – hrají tu roli i důvody jiné: pocít, že bych odešel od čehosi, od čeho není slušné odejít, a že bych moc lidí zklamal a určité při zasadil příliš velkou ránu. Nepřeceňuji sám sebe a svůj význam, jsem ale realista a znovu a znovu se (s mírnou nelihostí) setkávám s tím, jak moc oči je na mne upřeno a napjatě – jedny s obavou a druhé s nadějí – očekávají, jestli takový krok udělám, nebo ne. Jinej by na to kašlal, ale já to prostě nedovedu, jsa jaksi propadlý do své odpovědnosti“.²²

*

Jak víme, své odpovědnosti se Václav Havel již nezřekl. V korespondenci s Josefem Škvoreckým sice stihl probrat ještě řadu zajímavých témat,²³ dopisů však postupně ubývá. Počátkem června 1989 ještě Škvorecký Havla „přivítal“ po jeho propuštění z dalšího vězení, odpověď, která mu v červenci přišla z Hrádečku, je však i ve srovnání se zdvořilostním tónem předchozí korespondence nápadně věcná, a také nápadně stručná. Havel adresáta informuje, že přislíbený Šafaříkův rukopis bude již brzy dokončen,²⁴ doporučuje, aby se Škvorecký ve věci finanční podpory pro svůj podnik obrátil na tu holku, „co má za manžela toho slavného multimiliardáře (je to Češka, snad Travoltová, nebo tak nějak)“²⁵ a popisuje svou momentální životní situaci. „Máte pravdu, když se domníváte, že nemám na nic čas. Je to dokonce podstatně horší, než si myslíte: nemám už čas číst ani došlou korespondenci, ba ani vršit ji do žánrových stohů (např. podpisy peticí – sympatizující dopisy občanů – prosebné dopisy občanů – dopisy bláznů – texty dobrých spisovatelů i grafomanů – milostné dopisy dívek – výhrůžky, že na mne míří černý šíp – dopisy zahraničních institucí, časopisů, univerzit – ministrů atd. atd.).“²⁶

Běh dějin nabral v létě 1989 ostré tempo a Škvorecký jej rozhodně nechtěl brzdit. Havla proto jakoukoli další korespondenci nezdržoval a s příští zásilkou si počkal na tu nejvhodnější chvíli. Opatřil si pohlednici parlamentu v britsko-kolumbijské Victorii, na její rub napsal „Victoria!“, připojil datum 28. 12. 1989 a spolu se Zdenou Salivarovou lístek podepsal. V noci zřejmě Škvorecký ani nešli spát. Počkali, až televizní zpravodajství potvrdí očekávanou zvěst, že Václav Havel byl zvolen československým prezidentem, a pak teprve odešli lístek vhodit do poštovní schránky. „K Havlovi jsem vždycky měl respekt,“ napsal Škvorecký Lubomíru Dorůžkovi 9. března 1990, „ale teď ho obdivuju.“²⁷

Světově známý dramatik Hejzl z *Miráklu* byl tak definitivně pohřben.

*

Korespondence obou osobností pokračovala i po roce 1989. Zprvu měla charakter především pracovní. Škvorecký byl totiž jmenován členem Havlovy Rady konzultantů

a řadou doporučení i konkrétních činů se snažil v exilu organizovat kroky k různým formám pomoci svobodné republice. Rada však z mnoha příčin nebyla příliš funkční, takže během devadesátých let si Havel se Škvoreckým dopisovali spíše jen ojediněle, obvykle v době příprav Havlových cest za oceán nebo ze zcela konkrétních příležitostných důvodů. Později Škvorecký sepsal několik laudatií u příležitosti různých Havlových ocenění kanadskými státními či univerzitními orgány a několikrát se s Havlem sešel osobně, a to jak v Praze, tak za oceánem. Značný respekt, jemuž se Havel u obou manželů Škvoreckých těšil, posílila i účinná slova útěchy, která Havel adresoval Zdeně Škvorecké poté, kdy byla v tzv. Cibulkových seznamech označena za agentku Státní bezpečnosti.²⁸

Rozloučili se v létě roku 2010 několika krátkými zdvořilostními dopisy, které nezapírají sílící zdravotní problémy obou pisatelů. Škvorecký však kromě toho Havla alespoň upozornil na televizní film *Rytmus v patách*, který podle jeho povídek natočila Andrea Sedláčková, a Havel poslal do Toronta pozdrav z Náchoda, kde natáčel svůj film *Odcházení*: „Bydlíme v hotelu U Beránka a co chvíli mne osloví nějaký Váš spolužák.“²⁹

Václav Havel zemřel 18. prosince 2011, Josef Škvorecký ho přežil o pouhé dva týdny.

Archivní prameny:

Hoover Institution – Library and Archives, Stanford, CA, USA

Josef Skvorecky Papers. Correspondence

Box 33, Václav Havel, kartony 13–18

Box 34, Václav Havel, kartony 1–14

Thomas Fisher Rare Book Library, Toronto, Kanada

Ms. Coll. 144, Skvorecky Josef Papers

Box 62, Václav Havel

Ms. Coll 592, Skvorecky Josef Papers

Box 8, Václav Havel

Knihovna Václava Havla, Praha

Korespondence Václava Havla se Zdenou a Josefem Škvoreckých

Soukromý archiv Viléma Prečana

Prameny vydané tiskem:

EMMEROVÁ 2005: EMMEROVÁ, Jarmila: „Léta v nakladatelství“. In: Kupcová, Helena – Přibáň, Michal (edd.). *Škvorecký 80*. Praha: Literární akademie, 2005, s. 261–265.

HAVEL 1989: HAVEL, Václav. *O lidskou identitu*. Purley: Rozmluvy, 1989².

²² Václav Havel Josefu Škvoreckému, 26. 1. 1984.

²³ Jedním z významných témat jejich dopisů z let 1987–1988 je situace, která nastala v exilu poté, kdy československá vláda některým exulantům umožnila „upravit si vztah“ se svou vlastí, tedy vykoupit se z hříchu emigrace.

²⁴ Ač to není v korespondenci přímo zmíněno, s největší pravděpodobností šlo o spis *Cestou k poslednímu*, který byl publikován až roku 1992 v brněnském nakladatelství Atlantis.

²⁵ Míněna je nepochybně Ivana Trumpová.

²⁶ Václav Havel Josefu Škvoreckému, 10. 7. 1989.

²⁷ ŠKVORECKÝ – DORŮŽKA 2021, s. 21.

²⁸ Víme o něm však pouze ze vzpomínky adresátky, dopis se zřejmě bohužel nedochoval.

²⁹ Václav Havel Josefu Škvoreckému, červenec 2010. – Knihovna Václava Havla, Praha.

LEDERER 1979: LEDERER, Jiří. *České rozhovory*. Kolín n. R.: Index, 1979.

SALIVAROVÁ 2004: SALIVAROVÁ, Zdena. „Troublemakers“. *Danny* 2004, č. 1, s. 30–35.

ŠKVORECKÝ – DORŮŽKA 2022: ŠKVORECKÝ, Josef – DORŮŽKA, Lubomír. *A napiš, když budeš mít náladu*. Praha: Vysoká škola kreativní komunikace, 2022.

ŠKVORECKÝ – ZÁBRANA 2010: ŠKVORECKÝ, Josef – Zábrana, Jan. *Jak je ve větě člověk*. Praha: Books and Cards, 2010.

Michal Přibán

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Květná 8

603 00 Brno

JOSEF ŠKVORECKÝ A VÁCLAV HAVEL VE FONDECH PAMÁTNÍKU NÁRODNÍHO PÍSEMNICTVÍ – OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1. Josef Škvorecký. 60. léta 20. století. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 3. Josef Škvorecký. 60. léta 20. století. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 2. Josef Škvorecký. 60. léta 20. století. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 4. Josef Škvorecký. 80. léta 20. století. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 5. Josef Škvorecký, Milan Uhde a Jan Zábrana na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967. Fotografie Dagmar Hochová. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 6. Josef Škvorecký před svým nakladatelstvím na Davenport Road v Torontu. LA PNP, fotoarchiv.

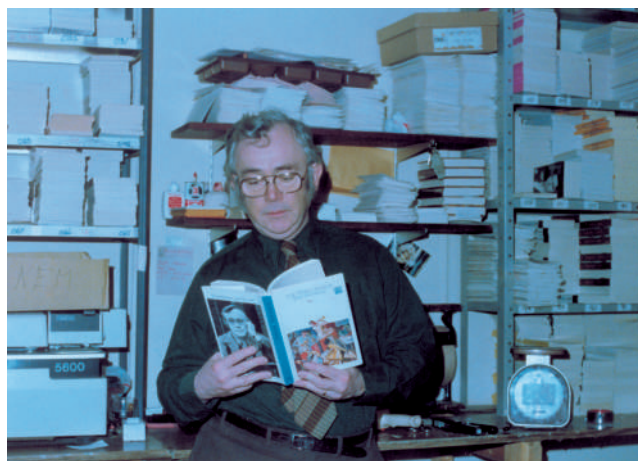
Obr. 7. Manželé Škvorečtí s Bohumilem Hrabalem v Ithace (USA). LA PNP, fond Josef Škvorecký.

Obr. 8. Josef Škvorecký: „Takto posíláme knihy (poštovní pytle jsme většinou nakládali a odváželi sami)“. Rukopisná poznámka na fotografii. LA PNP, fotoarchiv.

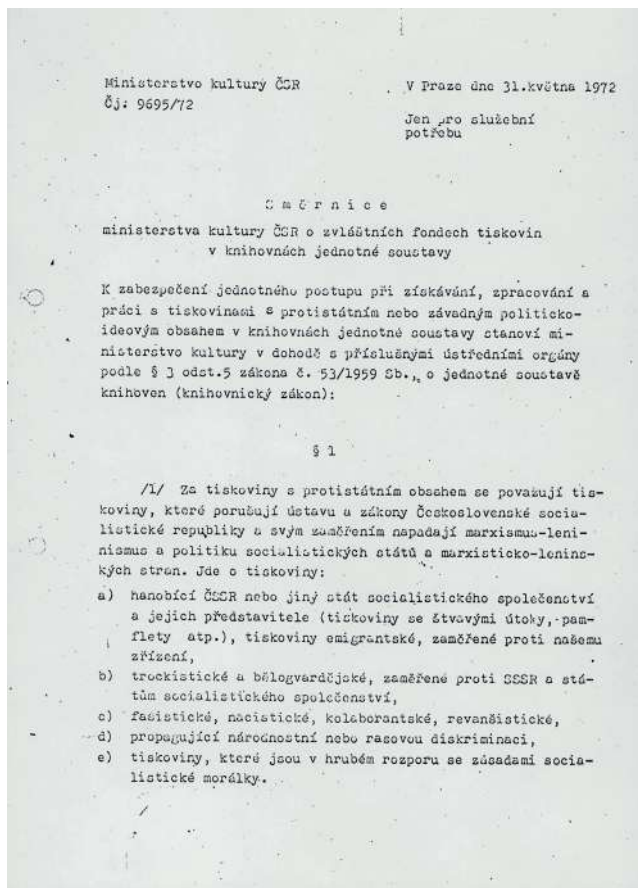
Obr. 9. Nakladatelství Škvoreckých v Avenue Road v Torontu. LA PNP, fotoarchiv.

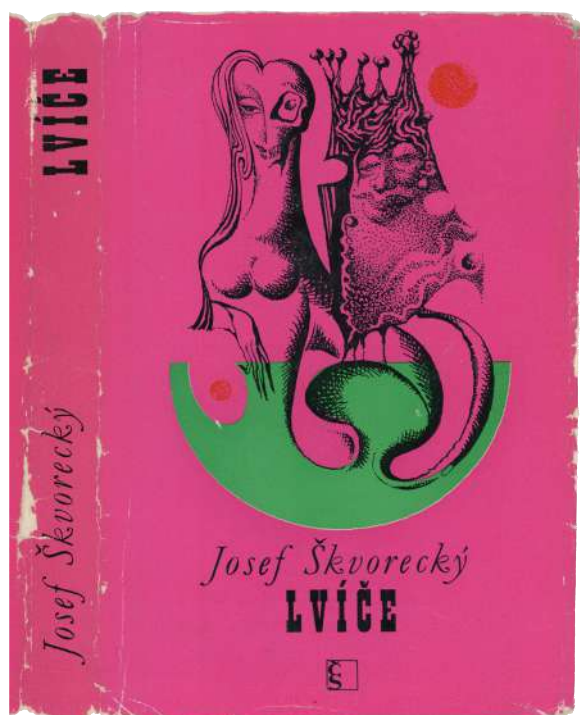
Obr. 11. Josef Škvorecký v Sixty-Eight Publishers s výtiskem *Prima sezóny* v angličtině. LA PNP, fond Josef Škvorecký, fotografie.

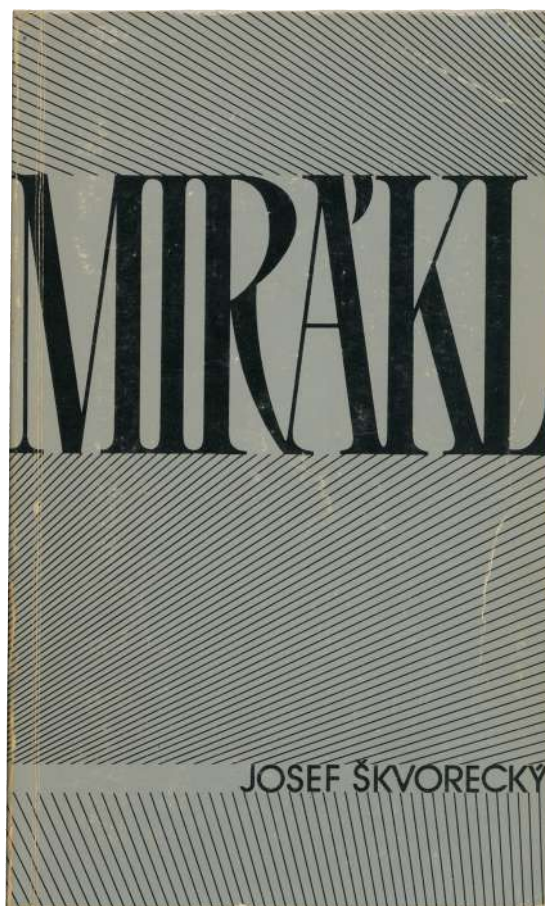
Obr. 10. Josef a Zdena Škvoreckí. Josef Škvorecký: „Počátky na Richmond Street (Na tabuli jsme ve 3rd Floor)“. Rukopisná poznámka na fotografii. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 12. Směrnice Ministerstva kultury ČSR o zvláštních fondech tiskovin v knihovnách jednotné soustavy z 31. 5. 1972. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

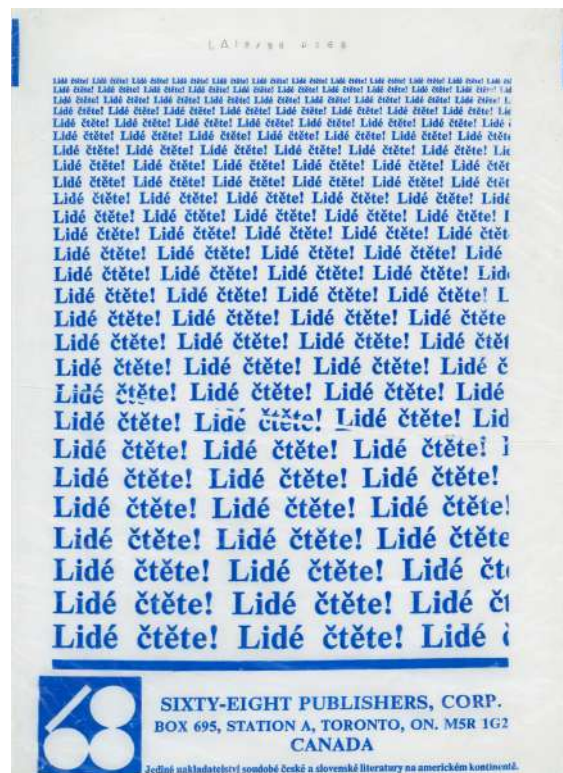
Obr. 17. Josef Škvorecký: *Lvíče: koncové detektivní melodrama*. Vydání druhé. Československý spisovatel, Praha 1970. LA PNP, knihovna.

Obr. 19. Josef Škvorecký: *Mirákl: politická detektivka*. Obálku navrhla Barbora Munzarová. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1978. LA PNP, knihovna.

Obr. 18. Arnošt Lustig: *Král promluvil, neřekl nic*. Návrh obálky pro vydání knihy v nakladatelství Sixty-Eight Publishers. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

Obr. 20. Nákupní igelitová taška nakladatelství Sixty-Eight Publishers. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

042 Václav Havel: HRY 1970-1976

Ani Václava Havla nemusíme jistě představovat. Jeho *Zabudni slavnost a Vyrovnání patlíky* k vrcholům českého dramatického umění sedesátých let a byly s úspěchem uvedeny v metropolitních celiho světa. Od sovětské invaze je proto autor těchto významných děl pod neustálým policejním dohledem, vystaven taře šikan a schválností. Avšak přes psychologický teror, jenž by člověka slabších zásad dávno zlomil, Havel nejenže v taře otevřených dopisů podává systematickou kritiku současného novotvářství, ale dokázal napsat i pět her, které obsahuje náš soubor. Jsou to především aktovky *Audience a Vernisáž*, jež formou intelektuální komedie analyzují dvě formy současného marasmu: fízokracii a počínající konsumerismus bezduché diktatury; dále drama *Horský hotel*, o totalním odlidštění společnosti dvoji tváře; politická satira na zákulisní machinace diktatury *Spiklenci*, a konečně Havlova verze Gayovy klasické *Žehrácké opery*, která se od Brechtovy adaptace z třicátých let liší tak, jak se liší naše znalosti o společenském zlu od povědomí mladého Brechta. Ze všech pět her jenom tato poslední byla inscenována v ČSSR: uvedli ji ochotníci v Horních Počernicích u Prahy v jediném představení. Po něm následovala brutální represe všech, jejichž přítomnost v divadle policej zajišťla. Ostatní hry byly provedeny pouze v předkladech v zahraničí. Svazek obsahuje předmluvu Jiřího Voskovce a autorův doslov k našemu vydání a je doplněn fotografiemi ze západních premiér.*

Cena \$6.90

Stran 384

043 Jan Beneš: ZELENOU NAHORU

V rámci příběhu o životě bohaté dčdíčky z hippíské komuny předvádí oblíbený autor pestrý kaleidoskop současných USA: raketyřství velkých odborových organizací, rasové vendetty černochů, politické spasilství radikálních skupinek, a naproti tomu důstojnost starousedlých českých farmářů a tápání nových exulantů v americké skutečnosti. Bohatým dějem, jak to u současného českého spisovatele není snad jinak močné, prolíná nedávná minulost: invaze 1968, dobrodružství českých mladých lidí v Moskvě, pronásledování "chuligánů" v Praze, třídní boj na venecii, lyricko-filosofické reflexe nad demokracií a svobodou, a také překrásné pasáže evokující divokou krásu Ameriky, jejich velkoměst a dalekých pouští. Je to první autorův román o nové vlasti, a je Benešově díle naznačuje dosud neznámou, velice osobitou notu.

Cena \$5.00

Stran 288

* Václav Havel byl v lednu 1977 v Praze zatčen. V díle, kdy dáváme tento katalog do tisku, je domád ve vězení.

10

Obr. 21. Z nabídky knih nakladatelství Sixty-Eight Publishers na rok 1989. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

chom čtenářům ukázali, že velcí západní autoři na naši vlast nezapomněli. Kniha je vyzdobena fotografiemi z londýnského představení od Ivana Kyncyla a přeložila ji Heda Koválová.

Cena \$10.00 (9.00 - 8.10)

V Kanadě lze objednat naše knihy přes
CZECHOSLOVAK NATIONAL
ASSOCIATION
P.O. Box 925
Waterloo, On. N2J 4C3
CANADA

Literatura faktu, historie, politika, filosofie, paměti

206 Bedřich Fučík a Karel Bartošek: ZPOVÍDÁNÍ

Kniha rozhovorů z let 1978-1982 zachycuje ojedinělé střetnutí dvou naprosto odlišných osobností: někdejšího stalinisty a později stoupence Duběka (po invazi za to seděl) a významného katolického nakladatele, esejisty a překladatele, který v letech padesátých strávil dlouhá léta ve stalinistickém vězení. V letech společné bdy, známých jako normalizace, se z nich stali důvěrní přátelé a plodem toho přátelství je náš interview. Ožívá v něm především žalář padesátých let, viděný očima bojovného (tváří v tvář diktatuře) a pokorného (vůči Bohu) křesťana a zachycené světlým jazykem kultivovaného, ale neintelektuálního esejisty. Interview však liší i Fučíkovy paradoxní osudy po propuštění, a galerii známých postav české kultury, tvrdých i zhoubných, od Šolla

přes Marii Majerovou a A. M. Pílu až k Vítěmu Závadovi a Jaroslavu Seifertovi. Jak u Fučíka ani neče jinak, pletivem postřehů, příběhů a konfrontací na pouli životem, která věru byla trnitá, zaznívá filosofický hlas člověka, jehož vírou neotřásl nic a jehož křesťanskou laskavost nikdy neotrávila osobní nenávisť. Ilustrováno fotografiemi z alba rodiny Fučíkových.

Cena \$10.45 (9.40 - 8.45)

207 Václav Havel (ed.): HOSTINA

Sbormík současně české zakázané filosofie, sestavený našim předním zakázaným dramatikem a věnovaný památce Profesora Jana Patočky, který zemřel na následky policejního výslechu. Uvádí jej editorova esej, v níž vypráví, jak v době, kdy

Obr. 22. Z nabídky knih nakladatelství Sixty-Eight Publishers na rok 1989. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

byl ve vězení, odříznut od knih a přátel, nacházel útěchu ve filosofování. Po propuštění zatoulil proto pomocí na svět knize, po níž by ve vězení — kdyby se někomu podařilo pašovat tam knihy — sáhl nejdříve. Tak vznikla tahle "filozofická čítanka", kam přispěly čtené osobnosti naší filozofie z českého undergroundu i z exila. Najdete zde např. stať "Hledání přirozeného světa" od Erazima Koháka, jehož *Národ* v nás patří k nejúspěšnějším knihám našeho nakladatelství, vede "Kritiky substantního modelu" Egona Bondyho, kterého naši čtenáři znají zatím jen jako originálního autora románů *Invalidní sourození* a *Sklepní práce*. Ivan Dubský, přední pražský znalec Hegela a Heideggera, přispěl esejí "Quaestio temporis", a Rio Preisner z Pennsylvánské university, nejznámější svou *Kritikou totalitarismu*, napsal pro *Hostinu* doplněk "Epilog o totalitarismu." Celkem jednadvaet našich současných filosofů se podílelo na téhle pozoruhodné knize, mezi nimi Radim Palouš, Milan Šimečka, Martin Hybler,

Ivan M. Havel, Václav Bělohradský, Ivan Sviták, Pavel Bratinka aj. Vzniklo tak dílo, které představuje bohatou hostinu pro ty, kdož věří, že člověk není živ jen chlebem.

Cena \$19.50 (15.75 - 14.15)

208 Vilém Hejl: ROZVRAT

Autor vynikajících románů *Zásada sporu* a *Ex offio*, a spoluautor (spolu s Karlem Kaplanem) úspěšné studie o policejních metodách českého stalinismu *Zpráva o organizovaném násilí*, představuje se touto prací jako poučený a k myšlení provokující znalec moderních českých dějin. Myslíme si, že kniha je posledním slovem na téma Edvard Beneš, jeho podíl na mnichovské tragedii a jeho sporná poválečná politika, jež vedla až k tragedii únorové. Je to také obhajoba Masaryka proti jeho spochybňovatelům, polemika s radikálně katolickou interpretací našich dějin, a ideál-

ni doplněk Tigrisova *Kapessni průvodce inteligentní mladé ženy po vlastním osudu* (viz str. 17), neboť mnohé Tigrisovy postřehy osvětlují z jiného úhlu. Autor dílo napsal ke čtyřem loňským výročím, 1918, 1938, 1948 a 1968, ale pro řadu nehod a osobní tragikd, které postihly naše nakladatelství, jsme výročí nestihli. Hejlova studie není však práce, jejíž zajímavost a důležitost by zmizela po pršém výročí; naopak, je to výborně napsané, v pravém slova smyslu strhující svědectví, že české politické myšlení ve svobodném exilu plně kompenzuje domácí Biatru ducha a produkuje hodnoty, k nimž se budou čtenáři, zajímající se o český osud, neustále vracet.

Cena \$12.25 (11.05 - 9.90)

Obr. 23. Z nabídky knih nakladatelství Sixty-Eight Publishers na rok 1989. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

JOSEF
ŠKVORECKÝ

Protože, přes všechny nemravnosti v knize se vyskytující, čtenáři původní náklad rozebrali, pořídili jsme pro vás dotisk románu Josefa Škvoreckého

TANKOVÝ PRAPOR

s předmluvou Jiřího Voskovce

Hubert Juin v *Les Lettres Françaises* o knize usoudil, že *"Tankový prapor"* je jedna z těch závažných knih, které člověk absolutně musí číst. Zájem čtenářů potvrdil, že pan Juin měl dost pravdu. Kniha stojí, včetně poštovného, \$ 3.00

Ostatní knihy J. Škvoreckého, které jsme rovněž měli na skladě (*Hořké svět, Lviče, Farářův konec*), jsou již bohužel rozebrány. Bude-li zájem, pořídíme nová vydání, ale zatím si v každém lepším knihkupectví můžete — pro sebe a pro své cizojazyčné přátele — koupit tato vydání Škvoreckého knih:

The Cowards (V USA: Grove Press, \$ 1.95; v Anglii: Gollancz, £ 2.20)
Feiglinge (V BRD: Luchterhand, DM 24.00)
I vigiliacchi (V Itálii: Rizzoli, L. 2500)
Kuponerne (V Dánsku: Hasselbalch)
Junge Löwin (V BRD: Luchterhand, DM 24.80)
Leoncino (V Itálii: Garzanti, L. 3200)
Le Ilonceau (Ve Francii: Gallimard — vyjde koncem 1972)
The Lion Cub (V USA: Grove Press; v Anglii: Gollancz — vyjde začátkem 1973)
L'escadron blindé (Ve Francii: Gallimard, F 20.00)
La légende d'Emöke (Ve Francii: Gallimard, F 8.00)
Legende Emöke (V BRD: Hanser)
The Mourful Demeanor of Lt. Borůvka (V Anglii: Gollancz — vyjde koncem 1972)

Na anímku vpravo rin. Josef Škvorecký v době služby u Sedmého Tankového praporu.

— 14 —

Obr. 24. Z nabídky knih nakladatelství Sixty-Eight Publishers na rok 1989. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

Obr. 25. Václav Havel na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967. LA PNP, fotoarchiv.

Obr. 26. Václav Havel v druhé polovině 60. let 20. století. Foto: J. Nikodým. LA PNP, fotoarchiv.

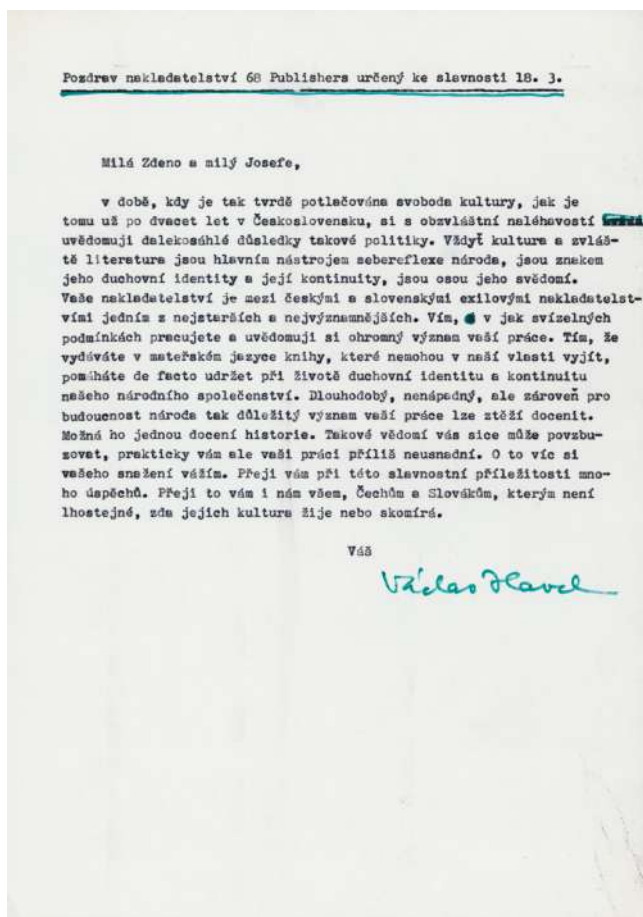
Obr. 27. Václav Havel a Karel Schwarzenberg na vernisáži výstavy Německá kniha 1991 v paláci U Hybernů dne 2. září 1991. Foto: J. Chuchma. LA PNP, fotoarchiv.

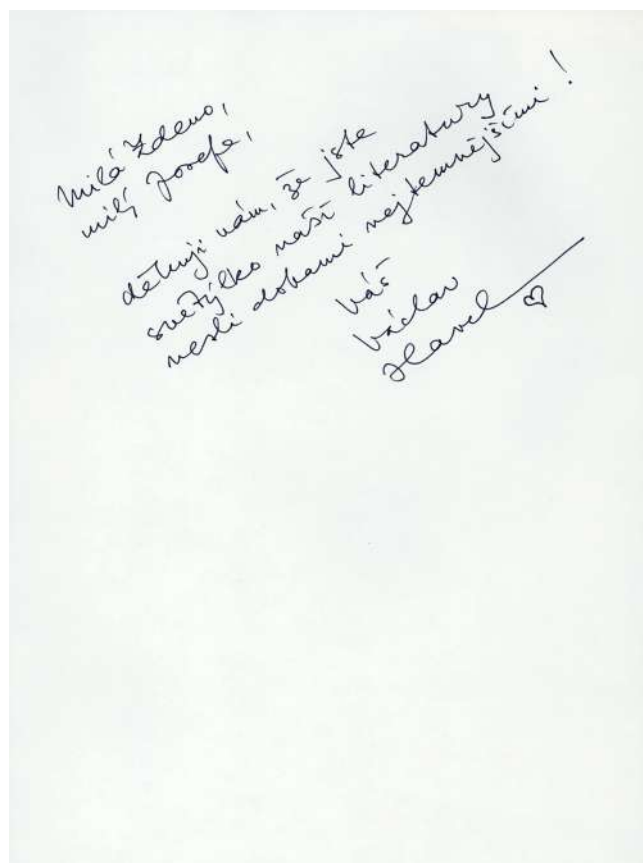
Obr. 28. Václav Havel v druhé polovině 60. let 20. století. Foto: J. Nikodým. LA PNP, fotoarchiv.

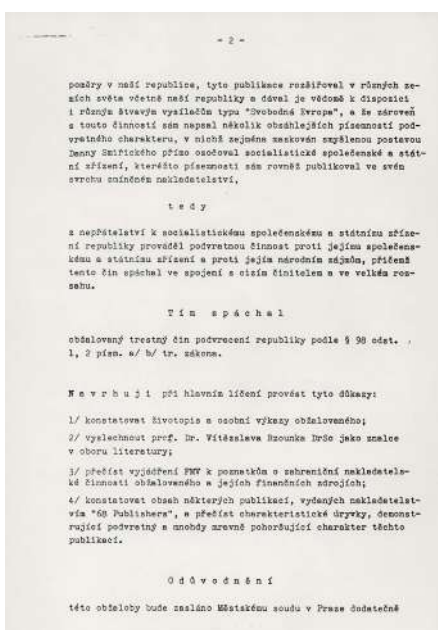
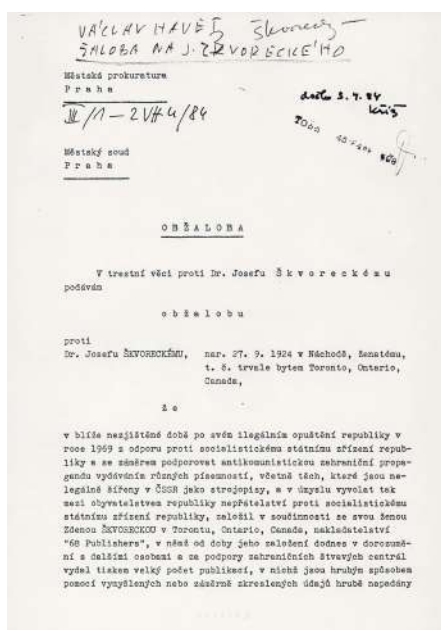
Obr. 29. Jan Zábrana, Václav Havel a Jiří Paukert Kuběna (sedící), začátek 50. let 20. století. LA PNP, fotoarchiv.

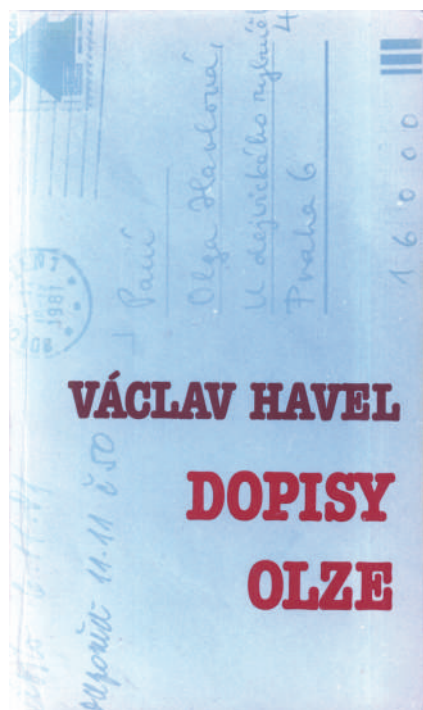
Obr. 30. Václav Havel Zdeně a Josefovi Škvoreckým. LA PNP, fond Václav Havel.

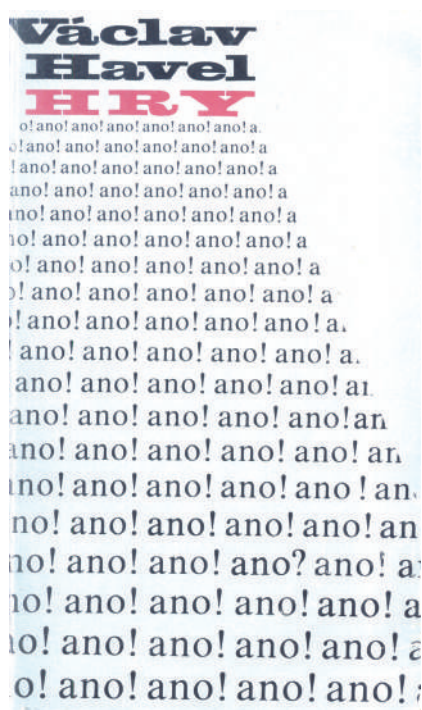
Obr. 31. Vzkaz Václava Havla Zdeně a Josefovi Škvoreckým. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

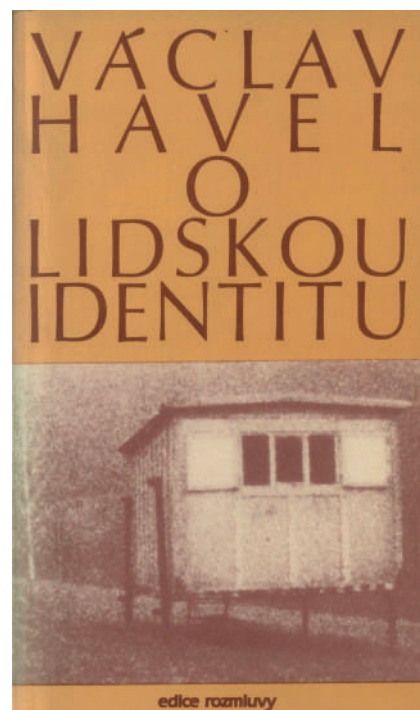
Obr. 32a–c. Václav Havel: Obžaloba v trestní věci proti Dr. Josefu Škvoreckému. Příspěvek do sborníku sestaveného k příležitosti 60. narozenin Josefa Škvoreckého Alexandrem Klimentem v roce 1984. LA PNP, fond Josef Škvorecký.

Obr. 33. Václav Havel: *Dopisy Olze* (červen 1979 – září 1982). Poznámka editora Jan Lopatka. Obálku navrhla Barbora Munzarová, kresba v tiráži Ivan Steiger. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1985. LA PNP, knihovna.

Obr. 34. Václav Havel: *Hry 1970–1976*. Předmluva Jiří Voskovec. Obálku s použitím antikódu Josefa Škvoreckého navrhla Barbora Munzarová, kresba v záhlaví Ivan Steiger. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1977. LA PNP, knihovna.

Obr. 35. Václav Havel: *O lidskou identitu: úvahy, fejetony, protesty, polemiky, prohlášení a rozhovory z let 1969–1979*. Uspořádali a k vydání připravili Vilém Prečan a Alexander Tomský. Obálku s použitím fotografie „lunochodu“ Jiřího Bednaře navrhl Jan Brychta. Rozmluvy, Londýn, Svědectví, Stockholm 1984. LA PNP, knihovna.

BÁSNÍK ALEŠ BALCÁREK A SVATOVÁCLAVSKÁ TRADICE

Jaroslava Čajová (Praha)

The Poet Aleš Balcárek and the St Wenceslas Tradition

Abstract: The works of a Moravian poet of the Czech National Revival Aleš Balcárek (1840–1862) often depict the patron saint of Bohemia St Wenceslas. Balcárek asks St Wenceslas for help as the protector of the homeland and the nation. In 1862, the poet died of serious injuries sustained after he fell off the Horse Gate at Wenceslas Square. His tragic death was symbolically preceded by his exclamation: *‘Saint Wenceslas, intercede for us!’* The circumstances of his death give rise to many speculations about the real cause of the accident, because the student Balcárek had been monitored by the secret police for his patriotic stance. Balcárek’s patriotic motivation, embodied in the symbol of St Wenceslas, presumably dates back to his studies in Olomouc, where the Cathedral of St Wenceslas is located. Reminiscences of St Wenceslas also emerge in connection with Balcárek’s membership in Blaník, a student association in Prague (and the legend of St Wenceslas, who, accompanied by his knights, will come to the aid of the nation when it suffers most). The young man joined the Hlahol choir and learnt to sing in it the old Bohemian hymn ‘Saint Wenceslas!’, he became a skilled reciter who, under the influence of the scenery, often ended his performance with the exclamation: *‘Saint Wenceslas, do not let us and our descendants perish!’* In 1862, the funeral procession of the prematurely deceased talented hope of Moravian poetry symbolically passed by the old statue of St Wenceslas, situated in the middle of Wenceslas Square. The poem *Můj zpěv* [My Song], an excerpt from which is included in the text of the article, is the poet’s artistic and ideological legacy spanning centuries.

Keywords: St Wenceslas tradition – Aleš Balcárek – Bohemian and Moravian literature – Czech National Revival – 19th century

Obrozenecký básník Aleš (Alexander) Balcárek (1840–1862),¹ rodem Moravan, zemřel příliš mlád na to, aby vytvořil obsáhlejší dílo, kterým by se mohl vrýt hlouběji do povědomí a paměti českých čtenářů.

Miroslav Hýsek² v monografii o Alši Balcárkovi z r. 1913 uvedl 24 básní; připomněl, že jsou na jedné straně ohlase básníkovy života, „vtělením jeho nadšení slovanského“ a „horoucího idealismu“, projevem jeho moravanství, na straně druhé ohlase jeho smutného životního osudu sirotky a existenčního strádání.³

Dnes, v roce 2022, kdy 1. května uplynulo 160 let od tragického úmrtí básníka pádem z Koňské brány v Praze, jsou vlastenecké verše a činorodá buditelská práce někdejšího 22letého studenta pražské polytechniky známy především užšímu kruhu odborníků a zájemců o dobové dění a jeho

literární plody. V roce 145. výročí skonu jsem Balcárka vzpomněla v článku *Aleš Balcárek – symbol své doby*.⁴ Stávající pojednání o vztahu Alše Balcárka k svatováclavské tradici rozšiřuje pohled na tuto osobnost.

Jan Neruda věnoval Alši Balcárkovi v deníku *Hlas* článek – nekrolog *Za mrtvým básníkem*, kde ho označil za talent moravského básnictví.⁵ Nerudův text začíná slovy: „Svatý Václave, oroduj za nás, zaznělo to náhle v pozdní večer 8. května 1862 s výše brány Svatováclavské a hned na to zaduněl těžký pád lidského těla na tvrdé dláždění. Pod branou ležel omráčen mladý nešťastník, více se nepohnul, více nepromluvil. Svatý Václave, oroduj za nás! byla poslední jeho slova.“⁶

Vzývání českého světce, přemyslovského knížete Václava, je s osobou Alše Balcárka vzpomínáno často, zvláště, je-li vnímáno jako symbol jeho mučednictví.⁸

¹ BALCÁREK Aleš, nar. 21. února 1840 v severomoravském Šumvaldu u Uničova, se po absolvování olomouckého gymnázia r. 1860 odebral nejprve do Vídně, kde se mu pro nedostatek hmotných prostředků nepodařilo uskutečnit plány na studium, kde se však stačil všestranně zapojit do vídeňského kulturního a společenského působení svých moravských a slovenských studentských druhů. Začátkem r. 1861 využil příslibu korektorského místa v knihtiskárně Kateřiny Jeřábkové jako existenčního zabezpečení pro následné studium v Praze. Po příchodu do Prahy se zapsal na techniku a okamžitě se zapojil do kulturního a společenského dění. Existenčně však strádal dál a trpěl zdravotními problémy. Tragicky zemřel na následky těžkého zranění 1. května 1862.

² HÝSEK Miloslav (1885–1957), literární historik a kritik, profesor dějin české literatury.

³ HÝSEK 1913, s. 5–6.

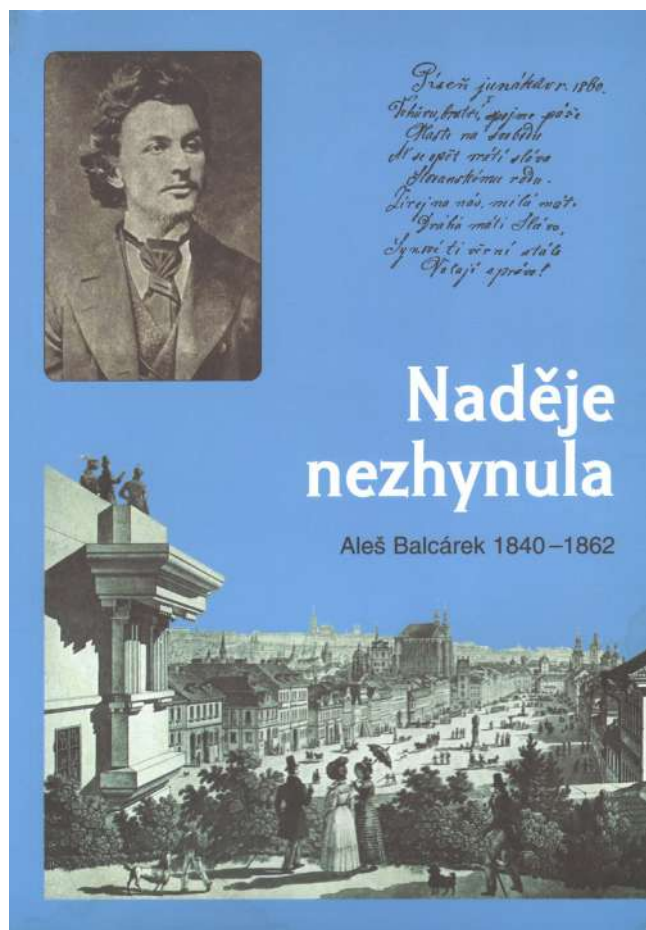
⁴ ČAJOVÁ 2008, s. 4–6.

⁵ „... Jediné decennium a měli jsme o uznaný talent více. Zhynulá naděje!“ NERUDA 1862, s. 1.

⁶ Jan Neruda zde uvádí nepřesný údaj. K pádu z Koňské brány a smrtelnému zranění došlo 30. dubna 1862, k úmrtí 1. května 1862. Toto nepřesné datování se v důsledku nekritického opisování přeneslo až do současnosti.

⁷ NERUDA 1862, s. 1.

⁸ Aleš Balcárek byl krátce před smrtí upozorněn MUDr. Josefem Podlipským, že je pro své vlastenecké vystupování sledován tajnou policií a nešťastný pád byl dáván do souvislosti s touto skutečností. Některými byl považován za sebevražedný skok.

Obr. 1. Obálka publikace Jaroslavy Čajové (ed.) *Naděje nezhynula. Aleš Balcárek 1840–1862*. Nahoře vlevo: portrét básníka Aleše Balcárky kolem roku 1861, nahoře vpravo: ukázka básníkovy rukopisu; dole: Svatováclavská brána s náměstím, Praha, rytina V. Morstadta, kolem roku 1835 (místo na hradbách, odkud se Aleš Balcárek roku 1862 zřítíl).

Se symbolikou sv. Václava⁹ se setkáváme jak v životě, tak v literárním odkazu mladého básníka. Kde má svůj zdroj tradice českého zemského patrona u Moravana Balcárky? Kde v jeho životě a díle nacházíme její stopy?

K jednomu z prvních setkání s osobností knížete Václava došlo patrně v Olomouci, kde Aleš Balcárek strávil 11 let školní docházkou do hlavní školy a studiem na gymnáziu a kde se také nachází Dóm zasvěcený sv. Václavu.¹⁰

Další spojitosti budeme sledovat až po příchodu Aleše Balcárky do Prahy roku 1861, kdy se student Balcárek stal aktivním údem Blánika,¹¹ spolku moravských a českých studentů Karlo-Ferdinandovy univerzity a pražské techniky. V něm byl brzy pasován na rytíře se spolkovým jménem Svatopluk. Členové Blánika nechtěli být pouhým čekajícím vojskem sv. Václava, ale chtěli činy pracovat ve prospěch vlasti, hlavně perem.

Balcárek se hned roku 1861 zapsal do nově ustaveného pražského zpěváckého spolku Hlahol,¹² jehož heslem bylo: *Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti*. Tento pěvecký sbor se měl dle původního záměru soustředit na českou tvorbu a ve svém repertoáru měl od počátku řadu duchovních písní, mj. *Hospodine, pomiluj ny* a staročeský chorál *Svatý Václave!*¹³

Ve spolku Hlahol se pěstoval také výrazný přednes básnických či prozaických textů – nazývaný deklamace. Ty bývaly vedle sborového a sólového zpěvu součástí kulturních spolkových večerů, veřejných „zábav“, jichž se účastnily i významné osobnosti českého společenského života.¹⁴ Deklamace a recitace bývaly spolu se zpěvy též nedílným doprovodem dobových táborek lidu, národních poutí a slavností, na nichž Aleš Balcárek poutal pozornost jako dobrý a nadšený deklamátor a recitátor.

Z posledního prázdninového pobytu Aleše Balcárky na Moravě v roce 1861 nám o této skutečnosti zanechal svědectví Jakub Lolek, který v *Jubilejní vzpomínce na básníka A. Balcárku* zaznamenal, jak básník recitoval na vrcholku památného severomoravského Bradla, nazývaného také moravským Bláníkem: „... Zíral na krajinu okem tělesným i duševním, v náladě básnického vzrušení a zanícení, viděl minulost a prorockým duchem zpytal budoucnost; slyšel mluvu dějin, stesk přítomnosti, pláč minulosti, cítil stín budoucnosti, jehož temna se děsil a ten jemu ze rtů vynutil povzdech – modlitby: Svatý Václave! Nedej zahynouti nám, ni budoucím!“¹⁵

Obdobně dojmy z účinkování se zpěvy a deklamacemi, jichž se aktivně zúčastnil i Aleš Balcárek, jsou svědecky popisovány (např. přímým účastníkem Františkem Slaměníkem u příležitosti památné pouti na Hostýně roku 1861)¹⁶ či jsou líčeny v literatuře (jako je tomu např. u svatojiřské pouti, první národní slavnosti na Řípu r. 1862).¹⁷

Není tedy divu, že jen několik dní po svatojiřské národní pouti na Řípu, kdy nadšení ze slavnosti ještě nevyprchalo, možná po nemoci ještě zesláblý Aleš Balcárek,

⁹ Svatováclavská tradice je v poezii Moravana Aleše Balcárky ve velmi úzkém spojení s tradicí cyrilometodějskou a velkomoravskou všeobecně, což je pochopitelné zvláště s přihlédnutím k žitým přípravám na oslavy tisíciletí příchodu věrozvěstů Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu.

¹⁰ Nejstarší kostel sv. Václava na olomouckém hradě byl založen úředním knížetem olomouckým Svatoplukem (1095–1107) a vysvěcen olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem roku 1131.

¹¹ Bláník, akademický spolek od roku 1861, nejprve studentů tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity, brzy i pražské techniky. Spolek působil bez úřední registrace, pracoval formou stolové společnosti. Členové vydávali stejnojmenný ručně psaný časopis, po Balcárkově náhlé smrti mu druhové z Blánika vypravili pohřeb. Z výtěžku prodeje sbírky Balcárkových básní *Aleksandra Balcárka Pozůstalé básně*, kterou vlastní péčí vydali již v červnu 1862, zřídili později náhrobek s nápisem, doporučeným Janem Nerudou. O Balcárkův hrob pečovali a povinnost starat se o něj vložili posléze do stanov podpůrného spolku Radhošť (založen 1869), který spoluzaložili za účelem poskytování podpory nemajetným studentům z Moravy, později i Slezska a Slovenska.

¹² Myšlenka založit spolek pro milovníky českého zpěvu začala nabývat určitějšího tvaru od počátku roku 1861, od 2. října 1861 spolek Hlahol začal pracovat veřejně.

¹³ PROCHÁZKA 1864, s. 8.

¹⁴ Tamtéž, s. 7, 13–15.

¹⁵ LOLEK 1912.

¹⁶ Vzpomínka na recitaci Aleše Balcárky na Hostýně roku 1861 – SLAMĚNÍK 1907, s. 61–62.

¹⁷ Popis poutě na Řípu roku 1862 – DVOŘÁKOVÁ 1989, s. 47–48.

jehož vlastenecké citění zaměstnávalo údy pražské policie, v šefícím se podvečeru z římsy Koňské brány nad ztichlým náměstím se sochou sv. Václava od J. J. Bendla spontánně deklamoval – a zakončil procítěným: „*Svatý Václave, oroduj za nás!*“, jež se mu nakonec chybným krokem stalo osudným...

Naposledy pak Svatováclavským náměstím symbolicky prošel pohřební průvod, který nešťastnou nehodou zemřelého Alše Balcárka doprovodil na jeho poslední cestě. Po rozloučení za zpěvu Hlaholu v nemocniční kapli dnešní nemocnice Na Františku se průvod ubíral po vltavském nábřeží, dále zabočil, aby ulicí Vodičkovou dospěl Svatováclavského náměstí, ulicí Jindřišskou pak směrem k Olšanským hřbitovům. Početný průvod moravských a jihoslovanských studentských druhů, členů Hlaholu a Sokola a příslušníků vlasteneckých kruhů¹⁸ vedl kanovník vyšehradské kapituly P. Václav Štulc, který osobně vykropil hrob.¹⁹

Důstojným rozloučením ocenila posmrtně širší česká vlastenecká společnost upřímné snahy mladičského básníka Alše Balcárka o zdar svorné a činorodé práce ve prospěch vlasti, pod ochranou sv. Václava.

V tomto duchu se nese i poselství vtisknuté do veršů,²⁰ které, byť formulováno archaickým jazykem, promlouvá naléhavě i dnes ke čtenáři, jenž mu chce rozumět:

*Muso má, povznes ducha mého výše,
nadchni plápolným duše nitro žárem,
bych tokem plynným slova jasná hlásal
vlasti ku slávě.*

*Národe slavný, Tater od vrcholných
rozlehlý až tam, Šumavou kde hvozdnou
dávno zašlých duch vane dumně předkův,
znov ty rodíš se!*

*Nuž-li co slavný tedy stát' si žádáš,
národe v spolku s jinorodci svými:
Spoj duševné své snahy ve svornosti
světla na dráze.*

*Tak společně spěj k milému cíli,
dál a dále stkvěj se počin tvůj zdárně;
tím dosáhneš pak slavené od máti
věnce milosti.*

*Václave svatý, vojevůdce český,
svého vyslyš hlas lidu, věrna tobě,
vzdej mu žehnání, snahy ať ty svorné
úkonu dojdou.*

Archivní prameny:

Archiv Univerzity Karlovy, Vřestudentský archiv, kart. B 506, dokumenty spolků Blaník a Radhošť

Archiv zpěváckého spolku Hlahol, neuspořádané. Složka: Zprávy o činnosti Hlaholu

Dobový tisk:

Národní listy 1862

Pěstoun moravský 1862

Literatura a prameny vydané tiskem:

ČAJOVÁ 2002: ČAJOVÁ, Jaroslava. *Naděje nezhylnula. Aleš Balcárek 1840–1862*. Praha: JANUA 2002.

ČAJOVÁ 2008: ČAJOVÁ, Jaroslava. Aleš Balcárek – symbol své doby. In: *Matiční listy, Literární příloha Zpravodaje Matice české*, č. 5, duben 2008, s. 4–6.

DVOŘÁKOVÁ 1989: DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Miroslav Tyrš, prohry a vítězství*. Praha: Olympia, 1989.

HÝSEK 1913: HÝSEK, Miloslav. *Básně Moravana Alše Balcárka se zbytky jeho denníku a korespondence*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1913.

LOLEK 1912: LOLEK, Jakub. Jubilejní vzpomínka na básníka A. Balcárka. In: *Naše besedy, zvláštní Příloha Moravského venkova* ze dne 8. 6. 1912.

NERUDA 1862: NERUDA, Jan. Za mrtvým básníkem. In: *Hlas*, 26. 8. 1862, roč. 1, s. 1.

PROCHÁZKA 1864: PROCHÁZKA, Ludevít (ed.). *Zpráva o činnosti zpěváckého spolku „Hlaholu“ v Praze, v I. a II. ročníku jeho trvání, od 2. října 1861 až do konce října 1863*. Praha: Tiskem K. Schreyera a Hynka Fuchse, 1864.

SLAMĚNÍK 1907: SLAMĚNÍK, František. *Vzpomínky starého učitele*. Zábřeh: Družstvo knihtiskárny, 1907.

| Jaroslava Čajová

Překladatelka, editorka, vydavatelka

V Hájí 32

170 00 Praha 7

¹⁸ *Národní listy*, 4. 5. 1862, roč. 2, č. 105, s. 3.

¹⁹ Do současnosti zachovaný hrob č. 258, na IV. olšanském hřbitově v VI. oddělení, s náhrobkem ze sliveneckého mramoru, nesoucím text navržený Janem Nerudou.

²⁰ Úryvek z básně Můj zpěv. *Pěstoun Moravský*, 10. 8. 1862, roč. 1, č. 6, s. 211–212.

ZPRÁVA O ČINNOSTI MATICE ČESKÉ ZA ROK 2022

Matice česká se v roce 2022 aktivně zapojila do oslav dvoustého výročí založení Společnosti Národního muzea, jejíž je sekci, a rozvinula nakladatelskou činnost, která je její podstatou. Nabídla nejen členům také tradiční jarní a podzimní přednáškový cyklus, řadu vycházek, výletů a dalších aktivit.

Začátek roku byl poznamenán finalizací monumentální publikace Lubomíra Sršně *Malované závěsné portréty: sbírka oddělení starších českých dějin Národního muzea*, která byla slavnostně představena dne 10. března v Historické budově Národního muzea. Kniha, připravená ve spolupráci s nakladatelstvím Lika Klub a Národním muzeem, zaujala i porotu soutěže Nejkrásnější české knihy. Obdržela první místo za vynikající polygrafické zpracování, kterého bylo dosaženo díky výborné spolupráci s příbramskou tiskárnou PBTisk. Matice česká v průběhu roku zajišťovala výrobu celkem pěti propagačních tiskovin Společnosti Národního muzea, které představují výzdobu Historické budovy Národního muzea, matiční knižní projekty, historické předměty věnované Společností NM Národnímu muzeu v roce 2022 nebo

dnes neprávem zapomínané mecenáše NM. Bohatá matiční nakladatelská činnost byla završena vydáním pozoruhodné knihy *V krajině skrývanů: Říp a Podřipsko ve světle formování moderního českého národa 1860–1914* Niny Milotové, slavnostně představené v Den české státnosti 28. září před rotundou sv. Jiří na Řípu i za účasti Williama Lobkowicze.

Výrazně se rozvinula také výstavní aktivita, spojená s prezentací putovní matiční výstavy *Směle kupředu! Svět Karla Havlíčka*, která byla k vidění v Ostravském muzeu (15. 2. – 31. 3.), Knihovně Břetislava Kafky v Červeném Kostelci (2. 2. – 28. 3.), Městské knihovně v České Lípě (4. 4. – 31. 5.), Městské knihovně v Dobříši (1. 1. – 30. 11.) a především v rozšířené verzi (Havlíčkův vztah k Braunerům) po dobu hlavní sezóny v areálu Středočeského muzea v Rostokách u Prahy.

Matice česká nezapomněla ani na opravy hrobů osobností české kultury, které má ve správě. Byly provedeny generální opravy hrobů spisovatele Jarmila Křecara na Olšanských hřbitovech a básníka a překladatele Hanuše Jelínka a architekta Josefa Schulze na Vyšehradském hřbitově.

Obr. 1. Obsahově a obrazově naprosto jedinečná trojdílná publikace *Malované závěsné portréty* Lubomíra Sršně byla slavnostně představena v březnu v Historické budově Národního muzea. Foto: Jakub Šedý.

Obr. 2. Kniha *Malované závěsné portréty* Lubomíra Sršně obdržela v soutěži Nejkrásnější české knihy vysoké ocenění.

Jarní přednáškový cyklus pod názvem *Josef Škvorecký (1924–2012)* proběhl v březnových čtvrtcích. Úvodní přednášku měl Michael Špirit z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, v níž se zaměřil na Škvoreckého romány. Druhá přednáška pod názvem *Josef Škvorecký jako redaktor v nakladatelství své ženy* Michala Přibáně z Ústavu pro českou literaturu AV ČR podrobněji přiblížila kanadský nakladatelský úspěch manželů Škvoreckých. Poslední přednáška Jany Mikoláškové z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy rekapitulovala všechna neúspěšná filmová zpracování Škvoreckého *Zbabelečů*. Podzimní přednáškový cyklus pod názvem *Česká literatura v jazycích národnostních menšin a komunit* také reflektoval napjatou válečnou situaci na Ukrajině. Ve třech setkáních, které měly zajímavou diskusní formu, vystoupili překladatelé do vietnamštiny, arabštiny a ukrajinštiny. Seznámili přítomné zvláště s ohlasem na díla významných českých spisovatelů v zahraničí. Bohužel v případě ukrajinského prostředí, kde se těší velké pozornosti například díla Václava Havla, bylo konstatováno, že v důsledku vybombardování tiskáren se zde knižní trh v současnosti téměř zastavil.

Matice česká se v průběhu roku účastnila řady významných akcí v ČR, například slavnosti u příležitosti stého výročí odhalení slavného sousoší *Babička s dětmi* od Otto Gutfreunda v Babiččině údolí u Ratibořic dne 8. července.

V roce 2022 byly dokončeny dva informační panely, přibližující profesní dráhu a dílo spisovatelů Jana Herbena a Františka Křeliny. V prvním případě bude panel umístěn v obci Brumovice u Hodonína, ve druhém pak v Podhradí u Jičína.

Pro členy byla připravena řada exkurzí a výletů, reflektující literární a kulturní paměť míst v ČR. S dobrým ohlasem se setkaly autobusové zájezdy: Doupovské hory (5. 6., Zlovědice, Krásný Dvůr, Mašťov, Nepomyšl, Valeč), Železné hory (25. 6., Košumberk, Luže, Nové Hradky), České středohoří (16. 7., Stvolínky, Levín, Mukařov, Bílý Kostelec, Konojedy, Ostré), Mladoboleslavsko (13. 8., Bělá pod Bezdězem, Březinka, Víska, Kosmonosy) a Podřipsko (28. 9., Roudnice nad Labem, Říp, Bechlín). V únoru byl zahájen cyklus vycházek zaměřený na poznávání celkem 12 pražských kostelů, který se po celý rok těšil mimořádnému zájmu členů. Uskutečnily se také mimopražské výlety

Obr. 3. V rámci Matiční slavnosti, která se uskutečnila dne 28. září na hoře Řípu, proběhla prezentace knihy *V krajině skřivanů* Niny Milotové. Foto: Dana Vondrášková.

do poutního areálu Hájek u Unhoště a tvrze v Litovicích (14. 5.), dále pak do Praskoles a na Otmíčskou horu (10. 7.).

Rovněž v roce 2022 pokračoval cyklus kurátorských prezentací *Ze života sbírek Národního muzea*, který byl tentokrát doplněn o výstupy restaurátorů Národního muzea. V dubnu Jan Boublík seznámil přítomné s mincemi grošového období v numismatickém oddělení NM, Monika Tauberová představila sbírku lidových krojů z Čech a Moravy v etnografickém oddělení NM. V květnu proběhla vystoupení Heleny Svobodové o jedinečné antické sbírce v NM a Karolíny Snellgrové o fotoarchivu v oddělení tělovýchovy a sportu NM. V červnu jsme se seznámili s kurátory Jakubem Anderlem, který hovořil o sbírce medailí, řádů a vyznamenání, a Tomášem Sekyrkou, jenž spravuje sbírku zbraní. Od září jsme měli možnost vyslechnout přednášky restaurátorů. Anna Triščová hovořila o restaurování textilu, v říjnu pak Eva Míčková o restaurování sádrových plastik, v listopadu se Libor Veselý věnoval restaurování numismatické sbírky NM a v prosinci vystoupily Romana Kirchnerová a kurátorka Daniela Závěská s prezentací sbírky vánočních ozdob v NM. Všechna tato vystoupení budou trvale online přístupná na YouTube a webových stránkách Společnosti Národního muzea. Mimořádné sbírce šperků Národního muzea se zde věnuje obsáhlejší video s výkladem kurátorky Lucie Kodišové, který se odehrává i v depozitářích Národního muzea v Terezíně.

V polovině prosince se uskutečnil Vánoční koncert v podání Malé české muziky Jiřího Pospíšila, který příjemně zakončil pestrý celoroční program Matice české.

V roce 2023 si budeme několika akcemi připomínat 250. výročí narození Josefa Jungmanna a zapojíme se do celostátních projektů, které se budou věnovat významu rodu Harrachů v českých dějinách. Připravují se také informační panely a tradiční přednáškové cykly, poznávací vycházky a výlety.

Pavel Muchka

Knihovna Národního muzea
oddělení knižní kultury
Vinohradská 1
110 00 Praha 1

Obr. 4. V areálu bývalého Braunerova mlýna, který je ve správě Středočeského muzea v Rostokách u Prahy, byla od 1. 6. do 31. 10. 2022 instalována matiční výstava *Směle kupředu! Svět Karla Havlíčka*. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 7. Matice česká se účastnila dne 8. července slavnosti u příležitosti stého výročí odhalení sousoší *Babička s dětmi* v Babiččině údolí u Ratibořic, které při této příležitosti prošlo generální opravou. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 5. V červenci navštívili členové Matice české kapli sv. Prokopa v Praskolesích u Hořovic, kde po roce 2005 došlo k odkrývání rozsáhlého cyklu nástěnných maleb ze 14. století. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 8. V červnu jsme měli jedinečnou příležitost navštívit městys Nepomyšl u Podbořan. Zde se nachází kostel sv. Mikuláše, ve kterém byl v roce 2020 dokončen odkryv mimořádně zachovaných gotických nástěnných maleb. S průběhem náročného restaurování nás v kostele podrobněji seznámil restaurátor Michal Šelemba. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 6. Květnový matiční výlet směřoval do poutního areálu bývalého františkánského kláštera Háje u Unhoště, kde se mj. nachází nejstarší dochovaná loretánská kaple v Čechách. Za pozornost stojí i návštěva hájecké poutní cesty s barokními výklenkovými kaplemi, která začínala nedaleko Strahovského kláštera. Foto: Pavel Muchka.

Obr. 9. V srpnu matiční zájezd směřoval mj. do Kosmonos, kde se nachází loretánská kaple, založená roku 1704 Heřmanem Jakubem Černínem z Chudenic, který našel inspiraci v pražské Loretě. Její sochařská výzdoba pochází ze slavné sochařské dílny Jelínků z Kosmonos. Foto: Pavel Muchka.

Jan Herben se svou matkou Alžbětou, rozenou Šlampovou, 1926. Literární archiv PNP.

Jan Herben

* 7. května 1857
† 24. prosince 1936

„Podivné, jak mě dojíímá tento kout země a tato ves. [...] Všecko to znám, všecko se poněkud změnilo, také já jsem se změnil, ale nemohu to odtrhnout od své bytosti. [...] Můj poměr k tomuto místu je hlubší, silný jako živel. Neužil jsem tu vlastně nikdy nic dobrého, ba přišla doba, kdy vesnice házela po mně kamením a mé jméno bylo lidem pohoršením. A přece, když tu stojím a hledím na ten svůj Sion, na toto údolí, kterým protéká náš kalný potok Cedron, a když cítím na tváři větřík z hor Libanonských, neslouží mi jazyk, abych vyjádřil dobré myšlenky a city, jimiž jsem přeplněn. Je to všecko známé, milé a moje. Nemí možná těchto věcí posuzovat jen tak, jak se cizí věci posuzují. Snad je tu krásně, snad není: mně je tu všecko krásné a drahé a tajemné. Podzemní síly této země vedou do mého těla a probíhají mou krví. Snad jsme tu všichni pohromadě, kdo se v té dědině zrodili.“

Jan Herben: Kniha vzpomínek

Jan Herben byl vždy na straně pravdy a boje za ni. Jeho hesla *Řezat, řezat a řezat! A Pravda se má psát lidem na záda!* ho plně vystihují. Narodil se roku 1857 jako první ze čtyř dětí do rodiny kapelníka vyhlášené slovácké kapely Vavřince Herbeny. Dědeček ze strany matky Matěj Šlampa byl členem jediného výhradně českého vydavatelství na Moravě – Cyrilometodějského dědictví – a díky tomu se u Herbenů společně četlo z českých knih.

Rodina, kde naživu nakonec zůstali jen dva synové, očekávala, že se Jan stane knězem. Sám psal žádost o přijetí do biskupského semináře a šest let strávil v seminární klauzuru. Nakonec si to ale rozmyslel a i přes výslovný rodinný nesouhlas a bez podpory vyrazil jako osmnáctiletý studovat do Prahy. Vysokoškolská studia historie, češtiny a zeměpisu na Karlo-Ferdinandově univerzitě pak dokončil doktorátem z filozofie.

Stal se novinářem a spoluzakladatelem legendárního časopisu *Čas*. Svým psaním představoval školu kázně – vyjadřovací i myšlenkové, říci nejmenším počtem slov co nejvíc obsahu. Díky dlouholeté čtenářské a redaktorské praxi měl zbystřenou pozornost a jeho pohotová paměť odpovídala encyklopedickým znalostem. Neměl rád nečitelný rukopis a i své tři syny Prokopa, Jiřího a Ivana se snažil naučit jasné formulaci myšlenek a čitelnému písmu. S manželkou Bronislavou, prozaičkou a překladatelkou, tvořili doplňující se pár, který u sebe na návštěvách hostil mnoho známých osobností: Edvarda Beneše, Antonína Dvořáka, Josefa Svatopluka Machara, Antonína Slavička, Josefa Suka, Milana Rastislava Štefánika a také T. G. Masaryka.

Vztah Jana Herbeny s T. G. Masarykem byl předurčen – vedle toho, že oba byli Moravané a jejich předkové přišli na Slovácko z blízkého Slovenska – snad také nedalekými Klobouky, Masarykovým oblíbeným místem. Tam mohl o sedm let mladší Herben Masaryka častěji vidat a více ho poznat. Možná právě to napomohlo jejich vzájemnému naladění – především Herbeny na Masaryka. V dobách pozdější spolupráce byl Herben schopen rozvádět, domýšlet a odůvodňovat Masarykovy myšlenky, které byly vyjadřovány jen v nápodobách a ve zkratkách.

Herbenovo životní krédo *Ich diem' – sloužím*, inspirované českým králem Janem Lucemburským, je ve vztahu k Masarykovi přesné. Přes čtyřicet let se snažil přiblížit osobnost T. G. Masaryka a jeho víze široké veřejnosti. Dokonce při domácí odbojové činnosti na začátku první světové války měl Masaryk v jeho přítomnosti načrtnout mapu budoucí Československé republiky. Díky tomu pak Herben mohl ve svých přednáškách informovat o rozložení nového státu ještě před 28. říjnem 1918. Herbenova celoživotní služba byla přesto

Masarykem přijímána nespokojeným, někdy až zarážejícím způsobem. Snad to bylo dáno rozdílností obou povah – Herbeny jako bodrého Moravana a Masaryka coby moravského vizionáře.

Vrcholem spisovatelské činnosti Jana Herbeny byla románová kronika *Do třetího a čtvrtého pokolení*, ve které se mu jako prvnímu podařilo zachytit celý stoletý vývoj slovácké vesnice a stát se tak předchůdcem Josefa Holečka, Karla Václava Raise i Aloise Jiráska. Srdeční záležitostí pak byla práce *Hostišov* (poprvé vyšla v roce 1907). K rodnému místu, kde bylo rodině Herbenové vyčítáno zběhnutí jejího syna z kněžského povolání, uspořádal Ivan Herben vyvažující soubor otcových vzpomínek, obrázků a národopisných črt – *Brumovice* (1946).

Janu Herbenovi se také podařilo objevit a zpopularizovat drobnou knížku *Broučci* i jejich autora Jana Karafiátu a především napomohl k rozšíření a zviditelnění tvorby do té doby neznámého autora publikujícího pod pseudonymem Petr Bezruč.

Po vzniku Československé republiky se Herben podílel na vytváření nového státu. Navrhl například, aby se čeština stala státním jazykem povinným v úřadech a školách. Vrcholem jeho kariéry jako politika v pozici poslance a senátora bylo přednesení nově navrženého a vlastní rukou psaného úvodu československé ústavy v Národním shromáždění v únoru 1920.

Jan Herben zemřel večer na Štědrý den roku 1936 v Praze a je pochován na Olšanských hřbitovech.

Mgr. Helena Šebestová

Odhalení pamětní desky Jana Herbeny na jeho rodném domku v Brumovicích 16. 5. 1937, autorem desky je Antonín Lhoták. Literární archiv PNP.

Momentka při třetí a poslední návštěvě prezidenta T. G. Masaryka v rodině Jana Herbeny v Hostišově, 1929. Na fotografii také Bronislava Herbenová, Ivan Herben (stojící za otcem) a vnučka Alena Herbenová, dcera Jiřího Herbeny. Literární archiv PNP.

Jan Herben při udělení medaile za svou činnost v době první světové války, spolu s Viktorem Dykem a Josefem Vraným (sedící zleva J. Vraný, J. Herben, V. Dyk), 1927. Literární archiv PNP.

František Křelina

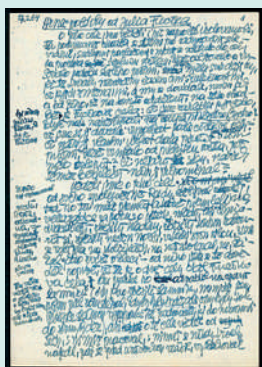
František Křelina, student Státního českého ústavu ku vzdělání učitelů v Jičíně, portrét na maturitním tablu z roku 1922, ateliér V. Vraný, Jičín. LA PNP.

František Křelina a Anna roz. Masopustová z Kadeřavce, svatební fotografie, 2. července 1927. Foto M. Solovjov, Turnov. LA PNP.

František a Anna Křelinovi v roce 1939 pomáhali u příbuzných na Kadeřavci v Turnově při polních pracích. LA PNP.

František Křelina: *Dar od Julia Fučíka*, první verze povídky z původním názvem *Hrnc z polévky od Julia Fučíka*, datováno 7. 2. 1964. Vzpomínka na příhodu ve věznici na Pankráci, za úklid Fučíkovy cely dostali vyhlášení vězni při obědě přidavek. LA PNP.

(26. 7. 1903 v Podhradí – 25. 10. 1976 v Praze)

„Obecní výbor zasedal u nás ve velké sekniči, proto naši dali dělat lavice ke stěnám, židle ke stolu, aby si obecní radní měli kam sednout. Nově zvolené představenstvo dalo vysazovat stromy na obcích, kde se dřív leda pásla stáda hus, společně se opravovaly polní cesty, do obecní studně u našeho baráku pětatřicet metrů hluboké se místo okovů zakoupila čerpací pumpa a později se zřídil vodovod. V té době se na kopci i na Loretě těžil čedič, v městysi byli tři hospody, kram, dole pekař, švec, celé rodiny sadařů, [...] dva krejčí, mistr kovář [...] kam] jezdili kovat i sedláci z Velíže, kam jsme patřili školou i farností. Byla to doba rozkvetu celé obce [...] otec] oral, sekal, sil, sklízel, [...] a jakmile pustil z ruky kleče nebo kosu, pospíchal do lomu, lámal skálu, tesal úhelníky, kvádry hlaváče, jediný mistr kamenický v lomařské vsi i na vůkolí; a po večerech u velké starostenské skříně, jež se dala otevřít a rozložit na psací stůl, psával listiny, podání, žádosti, dobytčí pasy pro jarmarky. Neměl víc než obecnou školu, ale všechny písemnosti vyřizoval sám.“

(František Křelina: *Památce mého otce*)

František Křelina, básník, prozaik, publicista, redaktor, učitel, politický vězeň i pomocný stavební dělník, se narodil 26. července 1903 v Podhradí, odkud pocházeli i oba jeho rodiče. Otec František byl kamenickým mistrem a pracoval ve vlastním lomu pod Loretou. V červenci roku 1898 se oženil s Barborou, rozenou Melounovou, měli spolu pět dětí. Rodina se živila také obděláváním propachtovaných polí a chovem dobytka. V roce 1914 byl otec zvolen starostou obce.

Protože otec onemocněl tuberkulózou, častou nemocí kameníků, rodina se živila už jen zemědělstvím a pomáhat museli oba starší chlapci Ladislav i František. Ten byl celý život hrůy na své schopnosti orače i sekače. „Ve třinácti letech posekal skoro sám dva korce žita, oral, jezdil s kravami, svázel obilí, rovnal fůry.“ Ještě v létě 1973 psal přátelům s nadšením: „Co dělám? Sekám za rosy denně otavy, všechno, co unikne družstevním horálům a kombajnům, bíhly, stružky, souvratě, ostředky i okraje pod stromy.“

Do obecné školy chodil na Velíši, potom na jičínskou chlapčenskou měšťanku a v letech 1918–1922 absolvoval učitelský ústav v Jičíně. Rodina rozhodla o jeho studiích nejen kvůli jeho nadání, ale především z nutnosti: jako řemeslnický učeň by odešel z domu a neměl čas v hospodářství pomáhat, ale jako student měl právě v době nejdůležitějších zemědělských prací prázdniny. Maturitní zkoušku spolu s ním skládala i Anna Masopustová z Kadeřavce, která se později stala jeho ženou.

Učil na různých místech, např. v Pecce, Roškopově, v Letařovicích, na Vyskři, ve Všelibicích. Jeho žáci na něj věčně vzpomínali: „...takový učitel, jako jste byl vy, na Vyskři ještě nebyl a nebude. Hodně jste nás naučil, a přitom jste byl moc hodný.“ Nejdéle, od roku 1930, učil v Českém Dubu. Po obsazení Sudet v roce 1938 se rodina s dcerkami Hanou a Libuší přestěhovala do Prahy na Spořilov. I pražské žákyne si ho vážily: „...takový pedagog jako jste byl Vy, který jste nás naučil milovat český jazyk, svoji vlast, mít pevný charakter a lásku k lidem a ke všemu dobrému, to je něco, co dovede málokdo.“

Z venkovského života vycházela i jeho činnost novinářská, nejprve v regionálním (*Pojizerské listy*), brzy i celostátním tisku (*Venkov*). Psal články, kterými sledoval politické a hospodářské aspekty v době velké hospodářské krize v první polovině 30. let, zprávy o kulturních událostech, o modernizaci zemědělské techniky, také o problematice venkovského školství, knihoven, divadelních ochotníků či spolků. Byl význačným představitelem spisovatelů pudy – ruralistů. Jejich programem bylo umělecké zobrazení venkovského života a prostředí s důrazem na věrnost domovu a tradicím předků.

Do literatury vstoupil poezí, třetí lyrická sbírka *Plaché světlo* obdržela v roce 1935 čestné uznání České akademie věd a umění. Drama *Postila* se hrálo v Divadle na Vinohradech, bylo oblíbené i u ochotnických souborů. Úspěšné byly romány *Hlas na poušti*, *Hubená léta* a *Puklý chrám*, který obdržel Státní cenu za rok 1936. Pro mládež napsal knihy *Z bukového dřeva*, *Můj otec kapitán*, *Na březích Botiče*. Věnoval se i historickým tématům v knize povídek *Klíče království*, v románu o blahoslavené Anežce České *Dcera královská*, jehož první z mnoha úspěšných vydání vyšlo za války. O českých misionářích v Latinské Americe vypráví román *Amarí, syn hadi*.

V roce 1951 byl zatčen a ve vykonstruovaném procesu s tzv. skupinou Agrolido, který se konal v Brně ve dnech 2.–4. července 1952, byl odsouzen na 12 let za vlezradu a rozvracení republiky. Prošel věznicemi v Brně na Cejl, v Praze na Pankráci a na Mírově. Sdílel společný osud s řadou svých přátel, s katolíckými spisovateli a intelektuály Josefem Knapem, Václavem Prokřepkem, Zdeňkem Kalistou, Janem Zahradníčkem a dalšími. Propuštěn byl na amnestii na jaře v roce 1960. V rehabilitačním řízení v letech 1966–1967 byl rozsudek zrušen v celém rozsahu. Jeho dcera Hana Pražáková vydala o věznění svého otce a životě rodiny v této době působivý memoárový román *Naděje tu žijem*.

Po návratu směl František Křelina pracovat jen jako pomocný stavební dělník. Znovu publikovat mohl jen krátce v době politického uvolnění okolo roku 1968. Tehdy vyšel přepracovaný román z prostředí česko-německého pomezí *Bábel*, který na začátku německé okupace již neprošel cenzurou (posmrtně v roce 1995 jeho pokračování *Soud nad Bábelem*). Oceňována je jeho novela *Má přítelkyně Dora*, kde zužitkoval své dělnické zkušenosti na stavbách. Posledním je proslulý román *Každý své břímě* o vyhlazení Lidic. Mnohé jeho práce, romány i povídkové soubory, zůstaly v rukopise, protože v době normalizace se stal opět zakázaným autorem.

František Křelina zemřel 25. října 1976 v Praze a je pochován na hřbitově ve Velíši u Jičína.

PhDr. Renata Ferklová

Čtenář František Křelina, pravděpodobně z přelomu 60. a 70. let 20. století. LA PNP.

František Křelina: *Dcera královská*, blahoslavená Anežka Česká. Literární a umělecký klub, Novina, Praha 1940. Obálka Františka Tručky k vzácnému prvnímu vydání. LA PNP.

Trojtřídní obecná škola, Vyskeř u Turnova, z roku 1929, chlapci a dívky na schodech před školou, vlevo pan učitel František Křelina. LA PNP.

Zřizovatelé: Národní muzeum – Matice česká, sekce Společnosti Národního muzea, ve spolupráci s městysem Podhradí – říjen 2022.

Typografie, tisk: FAST digital print studio s. r. o., Praha 10. Kontakt: Matice česká, Václavské náměstí 68, 110 00 Praha 1, tel. 224 497 333, matice.ceska@nm.cz.